

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Zobrazení přírody u Turgeněva

Zuzana Hessová

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

PhDr. Radka Hříbková, CSc.

Specializace v pedagogice: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání a
ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Zobrazení přírody u Turgeněva* vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně s použitím uvedené literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Karlově univerzitě v Praze v knihovně pedagogické fakulty a zpřístupněna k pedagogickým účelům.

Datum:

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Radce Hříbkové,
CSc. za odborné vedení bakalářské práce a za
cenné rady při jejím zpracování.

.....

podpis

NÁZEV:

Zobrazení přírody u Turgeněva

AUTOR:

Zuzana Hessová

KATEDRA:

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Radka Hříbková, CSc.

ABSTRAKT:

Bakalářská práce podává ucelenou analýzu vybraných děl známého ruského básníka, prozaika a dramatika, Ivana Sergejeviče Turgeněva. Zaměřuje se na klíčové téma jeho tvorby. Zkoumá zejména to, jak s ním autor pracuje v jednotlivých dílech, jakou roli v nich hraje a s jakými jinými tématy se spojuje. Srovnávací analýza se opírá o dobový kontext a biografická fakta, které autora značně ovlivnily, ale také o díla jiných ruských autorů, u kterých nalézáme podobnosti daného tématu.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Turgeněv, příroda, povídky, román, básně v próze, poetika, filozofie.

TITLE:

The Images of Nature in the Works of Turgenev

AUTHOR:

Zuzana Hessová

DEPARTMENT:

Department of Russian Language and Literature

SUPERVISOR:

PhDr. Radka Hříbková, CSc.

ABSTRACT:

Bachelor thesis gives an overall analysis of selected works of the famous Russian poet, prose writer and playwright, Ivan Sergeyevich Turgenev. The thesis focuses on the major theme of his works. The bachelor thesis investigates above all the author's perception of natural images in the selected works; and it aims at the role of different themes. The comparison analysis is grounded on the period context and biographical facts, which incredibly influenced the author, but it is based on the works of various Russian authors as well, in their works we can find similarities with the above mentioned theme.

KEY WORDS:

Turgenev, nature, short stories, novel, poems in prose, poetics, philosophy.

Obsah

1.	Úvod.....	7
2.	Život I. S. Turgeněva.....	8
3.	Mezi romantismem a realismem.....	16
4.	Turgeněvův vztah k přírodě, vesnici a ženám.....	22
5.	Don Quijote a Hamlet	26
6.	Asja a Jarní vody.....	29
6.1.	Asja	29
6.2.	Jarní vody	36
7.	Otcové a děti	46
8.	Básně v próze.....	55
9.	Závěr.....	60
10.	Seznam použité literatury	62
10.1.	Literární zdroje.....	62
10.1.1	České.....	62
10.1.2	Ruské.....	62
10.2.	Elektronické zdroje.....	63
10.2.1	České.....	63
10.2.2	Ruské.....	63
11.	Resume v českém jazyce	66
12.	Resume v ruském jazyce	67

1. Úvod

Zobrazení přírody je nedílnou součástí mnoha literárních děl, v nichž plní řadu funkcí. Již ve francouzském preromantismu někteří autoři tvrdili, že člověk má mnoho společného s přírodou. Podle nich by se měl vrátit zpět k přírodě a snažit se s ní ztotožnit. V preromantismu (sentimentalismu) člověk vystupoval jako svébytný jedinec, který se nebouřil vůči společnosti, ale spíše jsme ho mohli vidět daleko od ní. Základní hodnotu pro něj měl cit, jehož naplnění nalézal v kontaktu s přírodou. S těmito myšlenkami se setkáváme například u J. J. Rousseaua, který usiloval o návrat k přírodě. Sám věřil, že pokud hrdina překoná utrpení, nakonec jeho ctnost dojde zasloužené odměny.

Francouzský preromantismus silně ovlivnil rozvoj evropských literatur, včetně literatury ruské. Zde příroda hraje velmi důležitou roli v dílech mnoha ruských autorů 19. století. Jedním z nich byl I. S. Turgeněv. Pro tohoto autora je téma přírody klíčové, prostupuje prakticky všemi jeho díly, jak dokazuje řada interpretů jeho tvorby, například N. A. Dobroljubov, G. Oksman, B. V. Tomaševský nebo A. Bjalý.

Turgeněva velmi ovlivnilo prostředí, ve kterém se již od dětství pohyboval. Vyrůstal ve středním Rusku na rodinném statku své matky, který byl obklopen krásnou přírodou. Poprvé se její líčení objevilo v dílech *Vesnice* nebo *Lovcovy zápisky*. Později, v době, kdy cestoval po Evropě, poznával i jiné krajiny.

V práci se věnujeme analýze děl *Asja*, *Jarní vody*, *Otcové a děti* a *Básně v próze*. Tato díla jsme zvolili proto, že nám podle našeho předpokladu umožní postihnout různé aspekty zobrazení přírody v autorově tvorbě. Oporou nám k tomu budou sloužit také různé okolnosti (časové i historické), které v průběhu autorova života postupně utvářely jeho osobnost. Nejdůležitější z nich je rodina a s ní spojená výchova. Dále je také důležité poukázat na dobu (společenský a literární kontext), ve které autor žil, protože právě ona svým způsobem nepochybně ovlivňovala jeho názory. K výše naznačenému cíli se budeme snažit dospět srovnáním jednotlivých autorových děl, tedy provedeme srovnávací analýzu, z níž vyvodíme závěry.

2. Život I. S. Turgeněva

Ivan Sergejevič Turgeněv se narodil v Orlu 28. 10. 1818 v zámožné šlechtické rodině. Sergej Nikolajevič, otec Turgeněva, pocházel ze starého, zchudlého šlechtického rodu, oproti tomu matka, Varvara Petrovna, z bohaté statkářské rodiny Lutovinových. Jeho rodiče byli rozdílné povahy a charakteru. Otec byl vysloužilý husarský důstojník, matka byla pedantická žena. Po několikaletém soužití se ukázalo, že manželství nefunguje tak, jak by mělo. Ze strany Sergeje Nikolajeviče šlo od samého počátku pouze o peníze a majetek, zatímco ze strany jeho ženy šlo o lásku k velmi pohlednému a urostlému důstojníkovi. Díky těmto dvěma odlišným záměrům jejich manželství nemělo šťastný konec. Neustále se hádali a utvářely se mezi nimi napjaté vztahy. Každý se s tím vyrovnával po svém. Varvara Petrovna se věnovala svým synům a organizaci statku. Její manžel upřednostňoval spíše milostné pletky.

Své dětství Turgeněv prožil na rodinném statku Spasskoje-Lutovinovo, který zdělila jeho matka po smrti svého strýce. Nacházel se na velmi krásném místě, v klidném prostředí a byl jako stvořený pro vyrůstající děti. Základ vzdělání získal od německých a francouzských domácích vychovatelů. Poté navštěvoval soukromé instituce, které byly určené pouze pro děti šlechtického původu. Lásku k literatuře se u něj projevila nečekaně v mládí. Tento dar v něm vzbudil lokaj jejich rodiny, který mu tajně poskytl ruský tištěnou báseň. Byl to první popud ke čtení ruské literatury.

Později (zhruba v 15 letech) začal Turgeněv studovat na moskevské univerzitě filozofii, ale po roce toto studium přerušil a pokračoval v něm na univerzitě v Petrohradu. Zde se seznámil s profesorem Pletněvem, který v něm prohloubil zájem o literaturu. Turgeněv mu ukázal několik svých básní, kterými byl Pletněv natolik okouzlen, především jeho stylem a nadáním, že jich pár nechal otisknout. Poté Turgeněv dokončil svá studia na petrohradské univerzitě, získal vysokoškolský diplom z oboru filozofie a odjel za dalším studiem do Německa. Usadil se v Berlíně a začal se zajímat o literaturu. Již za svého studijního období (1840) při cestování navštívil Čechy (Mariánské Lázně), do kterých se i později vrátil. Nejezdil sem pouze kvůli kráse kolonád, ale hlavně kvůli svému zdravotnímu stavu. Léčil se zde na podagru – metabolické onemocnění, které postihuje klouby nebo tkáň.

V Berlíně se Turgeněv seznámil s několika ruskými umělci, kteří zde žili (například Bakunin nebo Granovský). Tito umělci byli zastánci Heglovy filozofie, ke které se připojil i Turgeněv. Turgeněv si s Bakuninem rozuměl natolik, že se z nich stali velmi dobří přátelé. Dokonce se zamiloval i do Bakuninovy sestry Taťany, jenže jakmile mu opětovala náklonnost, zalekl se, začal o sobě pochybovat a raději se s ní rozešel. To bylo charakteristické i pro některé mužské hrdiny v jeho dílech. Můžeme se s tím setkat například v dílech *Rudin*, *Asja* nebo *Jarní vody*.

Jeho pobyt v Německu měl na něho takový vliv, že se stal i jedním z představitelů skupiny „západníků“, kteří byli v opozici vůči slavjanofilům. K této skupině se připojil, protože byl přesvědčen, že západoevropský způsob života a základní principy kultury jsou jedinou možnou záchranou pro Rusko. Toto přesvědčení bylo ovlivněné německou filozofií a francouzským socialismem. Slavjanofilové i západníci vytvořili dva ideové proudy v Rusku ve 40. letech. Obě skupiny se vzájemně odlišovaly. Slavjanofilové uznávali absolutistickou vládu a moc církve, ale zároveň chtěli, aby se Rusko vrátilo ke svým tradicím. Naopak západníci prosazovali přijetí demokracie a byli proti nevolnictví. K slavjanofilům patřili např. A. S. Chomjakov nebo F. Samarin, k západníkům již zmíněný Turgeněv, dále A. I. Gončarov, ale svými otázkami a názory také V. G. Bělinský nebo A. I. Gercen.

Poté, co se Turgeněv vrátil do Moskvy, se seznámil s mnoha významnými osobnostmi, např. s Bělinským a Gogolem, a stal se představitelem liberálního křídla ruské literatury. Přiklonil se na stranu liberalismu, který byl v opozici vůči konzervatismu. Konzervatismus byl v Rusku také značně rozšířený, protože jeho představitelé nebyli zastánci rychlých změn nebo vývoje, naopak byli proti nim. Sami obvykle nepovažovali konzervatismus za politickou ideologii, ale spíše za jakýsi způsob myšlení či životní postoj. Proto se Turgeněv rozhodl sdílet názory liberálů. Chtěl být svobodný, chtěl svobodně tvořit a nechtěl být „pod dohledem.“¹

Seznámení s Bělinským prohloubilo ještě více jeho kritický vztah k nevolnickému řádu, o čemž svědčí i jeho dílo *Lovcovy zápisky*. K seznámení došlo náhodně, protože Bělinský se jako literární kritik zajímal o Turgeněvovu poemu *Paraša*. Dílo na

¹ POSPÍŠIL, I. *Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů*. Praha, 2001, s. 592.

Bělinského zapůsobilo velmi kladně a kritikou bylo přijato velmi pozitivně. *„Весной 1843 года Тургенев передал Белинскому на суд свое новое художественное произведение – поэму «Параши», только что вышедшую в Петербурге отдельным изданием за подписью "Т. Л.". Молодой поэт решился на очень рискованный поступок. В книжке "Отечественных записок" Тургенев прочел отзыв Белинского о своем произведении: "один из прекрасных снов на минуту проснувшейся русской поэзии", "глубокая идея", "стих обнаруживает необыкновенный поэтический талант"! Такого Тургенев не ожидал и, вероятно, почувствовал большие смущения, чем радости.“²* Stali se z nich přátelé a bylo patrné, že jeho vztah k Bělinskému nebyl míněn z vypočítavosti, ale opravdu se jednalo o přátelství. Turgeněv dokonce o Bělinském píše ve svých vzpomínkách jako o zaníceném literátovi, který měl výjimečný dar – mohl dlouhé hodiny debatovat na jakékoli téma.

Po svém návratu se chtěl stát profesorem filozofie, ale tento obor byl v Rusku již zrušen. Proto se Turgeněv na několik let usadil na Ministerstvu vnitra. Tato činnost se mu nezamlouvala, vzdal se jí a začal se hlouběji věnovat literatuře. Po smrti Nikolaje Vasiljeviče Gogola Turgeněv sepsal nekrolog (1852), který však cenzura nedovolila otisknout. Nakonec i přes její zákaz byl otištěn v Moskvě a Turgeněv byl za něj vypovězen na rodinný statek Spasskoje-Lutovinovo. *„Ссылка Тургенева длилась до ноября 1853 г. Чтение, литературная работа, музыка, шахматы (Тургенев был отличный шахматист), приезды гостей и охота, бывшая страстью Тургенева, скрашивали ему насильственное деревенское уединение.“³* Zde pobýval několik měsíců, ale později opět získal povolení vrátit se zpět do Moskvy a Petrohradu.

Jakmile se Turgeněv mohl vrátit zpět (do Moskvy i Petrohradu), stal se spolupracovníkem významného ruského časopisu *Sovremennik*, ve kterém pracoval velmi intenzivně, což se také odrazilo v jeho tvorbě. V této době začal s tvorbou románů, povídek, novel a črt. Po odchodu z tohoto časopisu žil převážně v zahraničí, zejména ve Francii. Zde se stal příslušníkem společenství francouzských spisovatelů,

² БЕЛИНСКИИ ВГ. НАРОД [online]. Poslední revize 25. 6. 2011 [cit. 9. 7. 2012]. Dostupný z WWW: <http://belinskiyvg.narod.ru/krug_belinskogo/turgenev_na_raspute_druzhba_s_belinskim/>.

³ РУССКАЯ-ЛИТЕРАТУРА [online] 2011 – 2012, poslední revize 13. 1. 2012 [cit. 22. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://russkaya-literatura.ru/analiz-tvorchestva/54-turgenev-is-russkaya-literatura/254-ivan-sergeevich-turgenev-biografiya.html>>.

mezi kterými byl např. Gustav Flaubert, který se stal jeho blízkým přítelem. „*Во Франции он принимает на себя функцию посредника между русской и западными литературами. Растет его общеевропейская слава: в 1878 на международном литературном конгресе в Париже писатель был избран вице-президентом; в 1879 он почетный доктор Оксфордского университета.*“⁴ Zde také žila jeho dávná přítelkyně, se kterou se seznámil již v roce 1843 a od této doby se stal jejím oddaným ctitelem. Byla to francouzská zpěvačka Pauline Viardotová, které pomáhal při studiu pěveckých textů a také ji doprovázel při zahraničních cestách. „*Знакомство с талантливой певицей Полиной Виардо сыграло исключительно важную роль в личной судьбе Тургенева: до конца своей жизни он остался близким другом семьи Виардо, что и обусловило его дальнейшее почти постоянное проживание за границей.*“⁵ Její manžel byl ředitelem italské opery v Paříži, později překladatelem, který se postaral o vydání některých Turgeněvových děl. Pro autora se tato zpěvačka stala velkou inspirací a múzou. Podle ní ztvárňoval charakterově typy žen, které se později začaly objevovat v jeho dílech.

I přesto, že žil ve Francii, na Rusko nezanevřel, naopak, pravidelně ho navštěvoval. Tento pobyt mu nezabránil ani v tom, že se ještě za svého života stal velmi oblíbeným ruským spisovatelem. Na cestách byl doprovázen nevyhlášenou nemocí, kterou měl již od svých studijních let a které také nakonec podlehl. Zemřel nedaleko Paříže (v Bougivalu) v roce 1883 a na vlastní přání byl pohřben v Petrohradě. Ještě před svou smrtí se stal čestným členem Umělecké besedy, mezi jejímiž členy byli například N. A. Někrasov nebo P. I. Čajkovskij.

Literární činnost Turgeněv začal jako autor básní a poem, které byly psány převážně v romantickém duchu. Této tematice se věnoval již během univerzitních studií v Petrohradě. Jednalo se hlavně o lyriku, která byla značně ovlivněná A. S. Puškinem. Začínal jako autor lyrický, ale věnoval se i jiným literárním druhům. Debutoval díly *Paraša* (Параша, 1843), *Rozhovor* (Разговор, 1845), *Statkáři* (Помещик, 1845) a *Vesnice* (Деревня, 1846). V těchto dílech se začínaly prosazovat individuálnější prvky

⁴ *ТУРГЕНЕВ.ОРГ* [online]. 2001, poslední revize 13. 4. 2012 [cit. 19. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://turgenev.org.ru/biogr.htm>>.

⁵ *РУССКАЯ-ЛИТЕРАТУРА* [online] 2011 – 2012, poslední revize 13. 1. 2012 [cit. 22. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://russkaya-literatura.ru/analiz-tvorchestva/54-turgenev-is-russkaya-literatura/254-ivan-sergeevich-turgenev-biografiya.html>>.

v pohledu na ruskou přírodu, a také na život ruského venkova. S odstupem času se mu jeho básnická tvorba přestala líbit, byl jí znechucen natolik, že ani nechtěl, aby jakékoli jeho básně byly součástí jeho sebraných spisů.

Od konce 40. let úplně ustoupil od veršovaného projevu. Uchyloval se k němu pouze okrajově. Poté se začal věnovat dramatu a napsal dnes stále ještě hranou komedii *Měsíc na vsi* (Месяц в деревне, 1850), dále *Rozhovor na hlavní silnici* (Разговор на большой дороге, 1850) nebo *Snídaně u maršálka* (Завтрак у предводителя, 1849). Ale ani u této činnosti se dlouho nezdržel a začal se věnovat próze.

Svůj talent vkládal především do povídek a drobných črt ze života lidí a přírody rodné vlasti. Na tomto základě vytvořil sbírku povídek (črt), kterou nazval *Lovcovy zápisky* (Записки охотника, 1852). Autor v díle popisuje snahu jednoho muže žít sám a zkoumat sám sebe a vlastní identitu. Zobrazuje zde také život lidí před zrušením nevolnictví. Dále vyjadřuje myšlenky postav jejich vlastními slovy a činy, což je staví do popředí namísto přímého popisu, jak tomu bylo u jiných autorů. Čtenář je pak nucen k tomu, aby vnitřní pocity postav (postavy) odvozoval z jejich vnějších projevů a postojů. Tímto dílem chtěl autor zdůraznit, že každý člověk má svá lidská práva, která nemůže zpochybňovat jiný člověk. Člověk nemůže s druhým člověkem jednat, jak se mu zlíbí. Autor v díle také sympatizuje s utiskovaným venkovem (venkovským obyvatelstvem) a zároveň odsuzuje panstvo, které mělo neomezenou moc nad poddanými. Dále se ve svých povídkách zaměřoval na sociální stránku venkovského života. Do této oblasti patří díla: *Mumu* (Муму, 1854), *Zájezdní hospoda* (Постоялый двор, 1855) nebo *Nešťastná* (Несчастливая, 1869).

Vzhledem k tomu, že Turgeněv tvořil v 19. století, nechybí v jeho dílech jedno ze základních témat ruské literatury té doby. Jedná se o téma zbytečného člověka (лишний человек). Tento hrdina představuje šlechtice nebo jiného člena vyšší vrstvy společnosti, který i přesto, že je talentovaný, schopný a vysoce inteligentní, se nehodí pro práci ve státní službě a nerozumí si se společností právě kvůli své inteligenci. Proto se stane lenivým, neúspěšným, cítí se zbytečným a stane se vyděděncem společnosti. Svět se mu zdá být banální a povrchní. První náznak, který vedl k zobrazení daného představitele, se objevuje již na konci 18. století v sentimentalismu. Konkrétně se jedná o dílo N. M.

Karamzina *Ubohá Liza*. V díle je vyobrazen tragický konec lásky dvou lidí z různých společenských vrstev.

S postavou zbytečného člověka se později opět setkáváme v období romantismu, v Puškinově *Evženu Oněginovi*, v Gribojedovově *Hoři z rozumu* a v Lermontovově *Hrdinovi naší doby*. Tato postava se netýkala pouze ruské literatury, naopak. Můžeme ji najít také u autorů zahraničních, např. u Byrona v jeho díle *Childe Haroldova pouť*. Dále se postava zbytečného člověka přesouvá také do období realismu, kde mu autoři dávají již poněkud jinou podobu. Jedná se o Turgeněvy romány *Rudin* či *Šlechtické hnízdo*, v nichž se opět setkáváme s konflikty hlavního hrdiny se společností. U Turgeněva se tato postava hodně spojuje s hamletovským motivem.

Se zbytečným člověkem se můžeme setkat i v mladších dílech, mezi která patří Gončarovův *Oblomov*, který se stal názorným příkladem váhavosti a nerozhodnosti, ale také se objevuje v díle *Život zbytečného člověka* M. Gorkého. K této tematice patří již zmíněný Turgeněvův román *Rudin*, ale dále se postava vyskytuje i v dalších jeho dílech: *Deník zbytečného člověka* (Дневник лишнего человека, 1850), *Dva přátelé* (Два приятеля, 1854) a *Zátiší* (Затишье, 1854).

Již zmíněná témata se velmi často spojují s tématem lásky a přírody, což je pro Turgeněva typické. Z těchto námětů dokázal vytvořit skvělá prozaická díla, mezi která patří např.: *Asja* (Ася, 1856), *Faust* (Фауст, 1857), *První láska* (Первая любовь, 1860), *Jarní vody* (Весенние воды, 1872), *Přízraky* (Призраки, 1864) a mnoho dalších. Zajímavá je například povídka *Faust*, protože je psána ve formě dopisů. Tato forma byla velmi populární nejen v ruském prostředí, zejména v naturální škole, ale také v evropském sentimentalismu. Forma dopisu nebo deníku u čtenáře navozuje větší dojem původnosti a zároveň mu více umožňuje nahlédnout do hrdinovy duše. Je zde vyobrazena tragédie nezkrotné a neuskutečnitelné lásky, která nenašla naplnění.

Vedle těchto významných a obsahově poměrně kratších děl se také věnoval rozsáhlejšímu žánru – románu. Ve svých románech se snažil nejčastěji zobrazit šlechtické a venkovské (statkářské) prostředí a generační vztahy. Jeho dílo románové je vynikající psychologickou kronikou myšlení ruské inteligence tří generací, a proto je součástí světového literárního dědictví. Mezi jeho významné romány patří: *Rudin*

(Рудин, 1856), *Šlechtické hnízdo* (Дворянское гнездо, 1859), *V předvečer* (Накануне, 1860), *Otcové a děti* (Отцы и дети, 1862), *Dým* (Дым, 1867) nebo *Novina* (Новь, 1877). Některé tyto romány spojuje stejná myšlenka – autorovo zklamání z nepochopení mladé generace. Poslední jeho román *Novina* je dílem, které se odlišuje od ostatních románů. „*Román líčí bez přikrášlování marné úsilí ruské radikální mládeže, tzv. narodniků, získat venkov pro revoluční změny v Rusku.*“⁶

V románu *Šlechtické hnízdo* vystupují dvě ústřední postavy: Lavrecký (statkář) a Líza (prostá dívka). Obě postavy jsou protikladné, jak tomu bylo ve většině jeho děl, a obě postavy ztělesňují jiný ideál. Muž je na pokraji svých sil, je vnitřně vyprahlý, unavený a nemá důvod, proč by se měl znovu radovat, ale opětovnou touhu po osobním štěstí v něm znovu probudí dívka, Líza. Tato dívka je obdařená hlubokou vnitřní silou a soucitem k lidem bez jakéhokoli zneužití důvěry. Je to prostá dívka, která je oddaná lásce.

Ve většině Turgeněvových děl vystupovali hrdinové, kteří byli málo odvážní a neprůbojní. Právě proto se rozhodl vytvořit dílo, které by mělo podle autora splňovat všechny tužby ruských čtenářů, a tím byl jeho nejznámější román *Otcové a děti*. Jenže po vydání tohoto románu se Turgeněv setkal s negací a smíšenými pocity. Vytvořil zde hrdinu, který byl neurozeného, nešlechtického původu a zároveň to byl nihilista, který odsuzoval vše, co bylo v té době zásadní. Tento hrdina, Bazarov, pohrdal tradicemi (ty měli otcové za nedotknutelné) a všemi zásadami, čímž došlo ke sporu mezi starší generací (otcové) a mladší (děti). Přesněji řečeno vznikl spor společenských vrstev, kdy každá zastávala jiný názor. Šlo o řešení aktuálních problémů ruské společnosti.

Po všech těchto velkých dílech v závěrečné části života autor opět akcentuje lyriku. Vytvořil menší díla, která nevydával samostatně, ale postupně je shromažďoval a uspořádal do většího celku, který později vydal jako *Básně v próze* (Стихотворения в прозе, 1883). *Básně v próze* představují soubor zhruba 80 krátkých lyrických a filozofických textů, které jsou psané rytmizovanou prózou.

Ke konci svého života Turgeněv ztrácel v Rusku na přízni a oblibě, naopak si ji získával ve zbytku Evropy. Stal se velmi čteným autorem, který ve svých dílech

⁶ TURGENĚV, I. S. *První láska a jiné povídky*. Praha, 1986, s. 172.

zobrazil vše velmi pravdivě, že si čtenář přesně dovedl představit, jak vypadá prostředí, jaká gesta používá daná postava nebo jakou garderobu mají postavy. Turgeněv byl prvním ruským autorem, který odhalil ruského ducha okolnímu světu a zároveň si také získal evropské uznání. Je považován za mistra portrétu.

3. Mezi romantismem a realismem

Turgeněv prošel značným vývojem, a pokud budeme uvažovat o dobovém zařazení, začíná tvořit v době ruského sentimentalismu. Poté inklinuje k romantismu, realismu a ke kritickému realismu, přičemž jeho romantické prvky přetrvávají i v dílech, která jsou psaná v duchu realismu.

Romantismus byl jednou ze základních vývojových etap evropské literatury a umění, která se rozvíjela na přelomu 18. a 19. století. Prvky tohoto směru ale můžeme najít již u francouzských představitelů sentimentalismu (Rousseau a Chateaubriand). Jeho představitelé tvrdili, že člověk má mnoho společných rysů s přírodou. Podle nich by se člověk měl vrátit zpět k přírodě a sžít se s ní. S touto myšlenkou se setkáváme například u významného francouzského filozofa a spisovatele J. J. Rousseaua. Rousseau usiloval o návrat k přírodě, protože věřil, že výchova přichází k lidem od přírody a druhých lidí. Také bojoval proti dědičné aristokracii a znovu v literatuře obnovil citovost, která byla na dlouhou dobu utlumena.

Tento směr ovlivnil zejména literaturu, ale také se s ním můžeme setkat v hudbě nebo ve výtvarném umění. V hudbě se skladatelé nejvíce snažili vystihnout svůj vztah k přírodě, jako tomu bylo například u Roberta Schumanna nebo Franze Schuberta. V malířství se setkáváme s portréty zasazenými do přírodní scenérie.

Romantismus přímo reagoval na nové skutečnosti společenského řádu, ale také odrážel převratné a stále se měnící životní podmínky jedince v období revolucí, napoleonských válek a národně osvobozeneckých hnutí. Všechny tyto události vyvolávaly pocity rozčarování a vedly autory k zobrazování konfliktu mezi společností a jedincem. Autoři do svých děl vkládali svůj negativní postoj ke konvenční a nespravedlivé společnosti.⁷

V období romantismu dochází k rozvoji nových literárních žánrů, což uvolnilo cestu otevřeným literárním formám, jako je například fragment nebo improvizace. Fragment je záměrně nedokončené dílo, které naznačuje neuzavřenost nebo nedořešenost tématu. Postupně se rozvíjela i lyrika, zejména reflexivní a intimní, ale také se vyhranily nové

⁷ VLAŠÍN a kol. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha, 1976, s. 258-260.

žánry lyrickoepické a epické. Typická byla například poema, se kterou se nejčastěji setkáváme v ruské literatuře. Poema dávala autorovi svobodu, protože se v ní mohlo mísit subjektivní s objektivním, ale zároveň také prvky lyriky, epiky i dramatu. Stěžejním žánrem se však stala próza, která obsahovala jak lyrické pasáže, tak i dramatické dialogy.⁸

Romantismus kladl velký důraz na city a fantazii, osobní svobodu, individualitu, protiklad snu a reality, pocity osamocení, únik do vlastního nitra, ale také vyjadřoval obdiv k minulosti, k přírodě, k lidové slovesnosti. Nejčastěji se v dílech objevovala nešťastná láska, hlavní hrdina, který se částečně nebo zcela úplně ztotožňoval s autorem, a tudíž nesl prvky autobiografičnosti. Dále se také můžeme setkat s postavou, která se od ostatních odlišovala svým handicapem, kvůli kterému byla často ponižována, zrazována a využívána. Pro postavy je také charakteristický únik před realitou do ideálních vymyšlených světů, ale také únik do minulosti a snů.

Nejdůležitější součástí každého díla byl romantický hrdina, který nacházel útočiště hlavně v přírodě. Zde dokázal objevit své hluboké vnitřní pocity, inspiraci i zaujetí proměnlivým počasím (temnými bouřkami i jasným sluncem). Příroda pro tohoto člověka představovala nejvyšší stupeň pravdy, otevřenosti a spravedlivosti. Jeho zaujetí přírodou vyjadřovalo a odráželo základní lidské pocity naděje, strachu a obavy. Romantismus nenacházel inspiraci pouze v místním prostředí, ale nechal se ovlivnit i krásou jiných, mnohem specifitějších míst. Můžeme se setkat například s krásou skotských vysočin, s krajinou v oblasti vysokých hor (Alpy, Kavkaz) nebo s prostředím skalnatých jezer. Velmi dobře to dokázal vystihnout například Lermontov ve svém díle *Hrdina naší doby*, konkrétně v části *Bela*. V daném úryvku líčí cestu do vysokých hor. „...дорога вела на небо, потому что, сколько глаз мог разглядеть, она все поднималась и наконец пропала в облаке, которое еще с вечера отдыхало на вершине Гуд-горы, как коршун, ожидающий добычу; снег хрустел под ногами нашими; воздух становился так редок, что было больно дышать; кровь поминутно прилиwała в голову, но со всем тем какое-то отрадное чувство распространялось по всем моим жилам, и мне было как-то весело, что я так высоко над миром: чувство детское, не спорю, но, удаляясь от

⁸ VLAŠÍN a kol. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha, 1976, s. 261-262.

*условий общества и приближаясь к природе, мы невольно становимся детьми...*⁹

Puškin a Lermontov tvořili ze základů romantismu, ale již ve svých dílech naznačovali přechod k realismu. U Turgeněva je atmosféra romantismu patrná v dílech, ve kterých mluví o lásce, přírodě, ale také se objevují pocity beznaděje, nepochopení nebo zbytečnosti. Konkrétně se jedná o díla: *Jarní vody, Rudin, Asja, Dostaveníčko*.

Vedle romantismu se začíná rozvíjet další významný literární směr, kterým je realismus. Jedná se o směr, který převládal v druhé polovině 19. století. Jeho podstatou je směřování k objektivnímu principu v umělecké tvorbě, ale také poznávání zákonitostí života na základě pravdivého zobrazení skutečnosti. Zobrazuje vývoj literárního hrdiny, který ztvárňuje různé role člověka v různých prostředích. V neposlední řadě také staví na kritice nedostatků ve společnosti. Dalo by se tedy říci, že realismus je opakem romantismu. Na rozvoj realismu měl velký vliv rozvoj technických a přírodních věd, a kromě toho také filozofie (pozitivismus). Realismus je založen na pravdivosti, která souvisí se zachycením skutečnosti v celé její složitosti a celistvosti. Díla nemusí vždy zobrazovat komplexní společenskou problematiku, mohou se zabývat i dílčími otázkami, které souvisí s realistickým zobrazováním světa.¹⁰

Důležitá je pokrokovost, která představovala sepětí s vývojovými tendencemi ve společnosti, ale také úsilí o pravdivé poznání, které napomáhalo k rozvoji společenského vědomí. Pokrokovost se netýkala pouze obsahu, ale také vztahu ke společenským a uměleckým tradicím. Další důležitou složkou byl humanismus, který se snažil zobrazit člověka ve všech jeho společenských rolích, a také jako aktivního představitele společenského vývoje. Mezi další znaky realismu patří typizace, pomocí které autor shromažďuje příznačné rysy lidí, které poté zobrazuje v konkrétním hlavním hrdinovi. S typizací se nesetkáváme pouze u postav, ale autoři se často také uchylují k typizaci prostředí či běžných situací.¹¹

⁹ ЛИБ [online]. 1999-2004, poslední revize 23. 10. 2012 [cit. 23. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://lib.ru/LITRA/LERMONTOW/geroi.txt>>.

¹⁰ VLAŠÍN a kol. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha, 1976, s. 246.

¹¹ VLAŠÍN a kol. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha, 1976, s. 247.

Ruským realistům šlo hlavně o to, aby v dílech realistickým způsobem zobrazili ruskou společnost a dopomohli tím k její nápravě. V době, kdy se realismus rozvíjí v Rusku, se někteří spisovatelé snaží napomáhat ke všeobecné nápravě, protože zde převládala bída, zaostalost ruského venkova nebo nadměrná moc feudálů. Nápravy dosahují za pomoci a podpory literárních kritiků, kterými byli např. V. G. Bělinský nebo N. G. Černyševskij. Díky významným ruským literátům se podařilo, že ruský realismus dosáhl světové úrovně a začal inspirativně působit v Západní Evropě. Mezi tyto autory patří, např. I. S. Turgeněv, L. N. Tolstoj a F. M. Dostojevskij.

Pro zařazení Turgeněva a jeho děl je příznačnější směr realismus. V tomto směru spíše koncipoval svá díla, protože již od mládí byl vychováván v prostředí, ve kterém se setkal s útlakem, nespokojeností, ale i s krásou venkovského prostředí. Byl to vášnivý lovec, který se rád toulal po lesích, poznával zákoutí rodného kraje, ale i krajiny obecně. Všechny tyto prvky, které poznával, využíval ve svých dílech, čímž docílil toho, že popisy přírody jsou velmi věrohodné. I přesto, že vytvářel realistická díla, nezapomínal do nich vkládat romantické prvky, které byly pro jeho tvorbu neodmyslitelné. Veškeré tyto poznatky a pozdější cestování, s tím spojené poznávání nových lidí, nového prostředí i nové kultury zakomponoval do svých děl, při jejichž četbě autor ve čtenáři navozuje dojem, že je součástí děje, vnímá kolem sebe vše, co se děje, a je součástí dialogu nebo popisu.

Ve vývoji realismu důležitou roli hraje také naturální škola. Ta je prvotní fází rozvoje realismu, která nastoupila ve 40. letech 19. století. Vznikla pod vlivem tvorby N. V. Gogola a V. G. Bělinského, kteří se sdružovali okolo časopisu *Отечественные записки*. Bělinský prosazoval tvrzení, že nejdůležitějším prvkem v literatuře je pravda, a pokud bude literatura pravdivá, bude zároveň čistá a přírodní (přirozená). Naturální škola se snažila o prosazení sociálního zaměření literární tvorby a orientovala se na žánr tzv. fyziologické črty. Ta zachycuje postavy, hlavní hrdiny, v souvislosti s jejich každodenním životem a zaznamenává tím jejich bezprostřední postřehy. Celkovou náplní školy byla tedy lidovost, zachycení reality a myšlenka, že by literatura měla být co nejvěrnějším napodobováním reality. K programu naturální školy se přihlásilo mnoho ruských spisovatelů, kteří se sdružovali nejen okolo časopisu *Отечественные записки*, ale také okolo časopisu *Современник*. Mezi nimi byli například F. M.

Dostojevský, I. S. Turgeněv, A. I. Gercen, N. A. Někrasov nebo I. A. Gončarov. Tito autoři se ve svých dílech snažili realisticky popsat prostředí, ve kterém se nacházel hlavní hrdina, ale zároveň neopomínali i uměleckou úroveň daného díla.

Spisovatelé naturální školy se ve svých dílech snažili zdůraznit realitu na šlechtických panstvích, apelovali na dobré vztahy mezi lidmi a nesnažili se blíže přibližovat situaci nevolnictví. K této skupině spisovatelů se však nehlásili všichni členové naturální školy. Někteří se od literárních koncepcí odlišovali tím, že ve svých dílech přesně uváděli typy rolníků a jejich životy. Výsadní postavení zde zaujímá Turgeněv, který byl právě jedním z členů skupiny, která se svým psaním odlišovala od ostatních příslušníků naturální školy. Zejména se jedná o dílo *Lovcovy zápisky*, ve kterém autor zobrazuje konflikt nevolnické vesnice. *„Со второй половины 1850-х гг. понятие «натуральная школа» постепенно уходит из литературного обихода, поскольку писатели, некогда составлявшие ядро объединения, либо постепенно перестают играть существенную роль в литературном процессе, либо идут дальше в своих художественных исканиях, каждый собственным путём, усложняя картину мира и философскую проблематику своих ранних произведений. Это касается главным образом писателей: Достоевского, Тургенева и Гончарова.“*¹²

Od 60. let 19. století se začíná plně rozvíjet kritický realismus. V duchu kritického realismu tvořil také I. S. Turgeněv. Spisovatelé kritického realismu zobrazovali hlavně věcnou skutečnost plnou sociálních konfliktů, pozorovali člověka a jeho vztahy k okolí a s okolím, a v neposlední řadě také analyzovali poměry ve společnosti. Jinak tomu nebylo ani u Turgeněva, který narozdíl od ostatních autorů ve svých dílech, zejména v románech, zachovával i romantickou stránku.

Vedle realismu se začaly dále rozvíjet i nové literární směry, mezi které patří například neoromantismus, symbolismus nebo impresionismus. Impresionismus je umělecký směr, který vznikl ve Francii v 70. letech 19. století. Usiloval o zachycení smyslových vjemů, dojmů nebo pocitů, které nebyly ovlivněné předchozí zkušeností ani rozumovou úvahou. Název byl odvozen ze známého Monetova obrazu *Impression*,

¹² ИНТЕРПРЕТИВЕ [online]. 1996, poslední revize 29. 10. 2012 [cit. 26. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://interpretive.ru/dictionary/966/word/naturalnaja-shkola>>.

soleil levant (Dojem, východ slunce). Tento směr se projevil zejména ve výtvarném umění, ale také v literatuře. V poezii i v próze se impresionismus projevil posílením lyričnosti, orientací na intimní a přírodní tematiku, zesílením smyslových asociací a vnímavostí pro odstíny zvuků, emocí a nálad v poezii, hudebností verše.

V Turgeněvově tvorbě tento směr sehrál podstatnou roli, protože některé jeho prvky se objevují například v díle *Rudin*. „*Было тихое летнее утро. Солнце уже довольно высоко стояло на чистом небе; но поля еще блестели росой, из недавно проснувшихся долин веяло душистой свежестью, и в лесу, еще сыром и не шумном, весело распевали ранние птички. На вершине пологого холма, сверху донизу покрытого только что зацветшею рожью, виднелась небольшая деревенька.*“¹³

¹³ АЗ.ЛИБ [online]. 1999-2004, poslední revize 23. 10. 2012 [cit. 23. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <http://az.lib.ru/t/turgenew_i_s/text_0010.shtml>.

4. Turgeněvův vztah k přírodě, vesnici a ženám

Již od samého dětství se Turgeněv pohyboval v krásném prostředí. Od tří let vyrůstal na rodinném statku Spasskoje-Lutovinovo, který patřil jeho matce. Usedlost se nacházela v Orelské oblasti, konkrétně v Mcenské části. Tato oblast je součástí Ruské federace a nachází se ve středu Středoruské vysočiny. Je ohraničena celkem pěti dalšími oblastmi (Kalužskou, Tulskou, Brjanskou, Kurskou a Lipeckou).

Statek Spasskoje-Lutovinovo byl obklopen alejemi a rozlehlým parkem, do kterého se mladý Turgeněv velmi rád vydával na procházku. „*На вершине холма, в березовой роще, стоял просторный барский дом – в форме подковы. В центре возвышалось двухэтажное здание, построенное из вековых дубовых бревен. А вокруг было множество цветов, красотой которых любовался маленький Ваня, запоминая это на всю жизнь. А внизу был разбит прекрасный парк. В нем росли могучие дубы и столетние ели, каштаны и клены, ясени и липы.*¹⁴ ... *Бесконечные овражки с глубокими рвами то и дело нарушали порядок тенистых аллей. Заканчивался парк прудом, окаймленным орешником, рябиной и терновником. Здесь особенно любил гулять маленький Ваня, подкармливая рыб – карасей, пескарей, гольцов. Игрушки он не любил, а вот ловить птиц научился рано – в семь лет. Все самые яркие детские впечатления были связаны с этим удивительным уголком русской природы.*¹⁵ V tomto prostředí Turgeněv strávil téměř celé své dětství. Statek opustil jen v době, kdy se s rodiči vydal na výlet po Rusku, ale také po Švýcarsku.

Jak již bylo naznačeno, Turgeněv vyrůstal ve středoruské přírodě, konkrétně na středoruské vysočině. Ta se rozkládala ve střední a západní oblasti evropské části Ruska, čímž také částečně zasahovala na Ukrajinu. Bylo to velmi rozlehlé území, jehož součástí bylo i vodstvo. Na severu se táhla od údolí řeka Oka, která směřovala až na jih po Doněcký krjaž. Vysočina zároveň odděluje Kaspické, Černé a Azovské moře. Oblast je kopcovitá a kromě strží a roklí nabízí také lesy bohaté na duby, lípy, jasany

¹⁴ КОСТЫОР [online]. 2001, poslední revize 23. 3. 2012 [cit. 20. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.kostyor.ru/student/?n=107>>.

¹⁵ КОСТЫОР [online]. 2001, poslední revize 23. 3. 2012 [cit. 20. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.kostyor.ru/student/?n=107>>.

i jehličnaté stromy. Má kvalitní černozem, místy jsou zásoby uhlí a velká ložiska železné rudy.

Turgeněvův vztah k vesnici byl již od malička velmi kladný. Rád se pohyboval v tomto prostředí, poznával všechna jeho zákoutí, nové lidi i vztahy. Tyto zkušenosti získal nejen díky učitelům, komunikaci s rodiči nebo sousedy, ale také pozorováním každodenní práce rolníků, například zahradníků, truhlářů, tkalců nebo krejčích. Poznával i nová místa, která byla oddělená od šlechtického panství, a samozřejmě také přesně věděl, co jaké zaměstnání znamená, jakou plní funkci a co vše obnáší jeho činnost. Pokaždé, když v dospělosti cestoval po Evropě, toužil se vrátit do rodné země. Chtěl se opakovaně vracet na místa, kde vyrůstal, protože právě ta byla jeho domovem. .
*„Первое возвращение в деревню – в младенчестве, из Орла. Самые ранние проблески памяти: солнце, яркая зелень, колёса вращаются по ступицу в воде перед самыми глазами. Переезжали вброд. Вспоминает душную карету и себя на коленях у дядьки Павла. Ехали из губернского города в своё Спасское.“*¹⁶ To byla hlavní myšlenka a náplň jeho tvůrčího života. Do tohoto prostředí, které znal velmi dobře, zasadil nejen děje svých děl, ale zároveň také postavy. Tím došlo k tomu, že se v daném prostředí spojil venkovský a městský život, jazyk, tradice, zvyky, kultura, zkrátka vše, co se mu vybavilo z dětství.

Turgeněv již od malička slýchal hádky svých rodičů, a také viděl způsob, jakým se zachází s nevolníky. Jako malý chlapec tomu moc nerozuměl, proto vždy utíkal na své oblíbené místo, do parku. Znal velmi dobře všechna jeho místa a zákoutí. Dokonce se zde setkával s myslivci a lesníky. Ti, jakmile uviděli Turgeněvův zájem o přírodu, začali mu vyprávět o zvířatech, brali ho s sebou do lesa a naučili ho střílet z pušky. Turgeněv velmi bedlivě pozoroval vše, co se v přírodě odehrává, jak se chovají myslivci a lesníci, což se později odrazilo i v jeho tvorbě. Právě kvůli těmto zkušenostem, které získal od lesníků a myslivců, se z něho stal vášnivý lovec.

Na statku se Turgeněv také poprvé setkal s nevolníky. Zprvu mu připadali jako obyčejní lidé, kteří se nijak zvlášť psychicky ani fyzicky neodlišovali od ostatních.

¹⁶ *ТУРГЕНЕВ.ОПГ* [online]. 2001, poslední revize 28. 10. 2012 [cit. 24. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <http://www.turgenev.org.ru/e-book/chernov/derevensk_detstvo_turg.htm>.

V průběhu dospívání však pochopil, že nevolník je člověk, který je závislý na svém pánovi, musí pracovat, odvádět mu poddanské dávky a respektovat jeho vůli. Proto Turgeněv zaujal negativní postoj k lidem, kteří využívali své postavení k tomu, aby s nevolníky zacházeli nepatřičně. Domníval se, že poddaní mají také svá lidská práva, jako ostatní lidé, a proto nedokázal pochopit, proč se s nimi takto zachází. Lidé, kteří ovládají své poddané, ponižují je, trestají nebo jim vyčítají špatně odvedenou práci. Právě tento způsob zacházení s nevolníky viděl Turgeněv u svého otce a po jeho smrti také u své matky. Díky této zkušenosti dokázal ve svých dílech zobrazit téma nevolnictví. Z Turgeněva se stal významný ruský spisovatel, prozaik a dramatik 19. století, který ve svých dílech rozvíjel nejrůznější témata. Byl to autor, jehož síla pramenila v bezprostřednosti a čistotě pohledu, v umění dobře naslouchat a pozorovat. Vždy vycházel pouze z faktů, nikdy si nic nevymýšlel.

Turgeněv měl již od mládí značné rozpory s matkou, což bylo důsledkem toho, že odmítal klasické hodnoty (uctívání rodiny a manželského svazku). Také to bylo dáno tím, že vyrůstal v rodině, kde manželství od samého počátku nebylo šťastné. Ve vztahu k ženám se Turgeněv cítil nejistě a nesměle, což dokazuje i jeho přátelský vztah se sestrou Bakunina, Taťánou. Ta opětovala jeho náklonnost, ale Turgeněv s touto možností nepočítal, zalekl se a rozešel se s ní. Jeho jedinou opravdovou láskou byla Pauline Viardotová. Ji skutečně miloval, i když byla provdaná za jiného muže. Tato situace Turgeněvovi nezabránila v tom, aby se z nich stali velmi blízcí přátelé, kteří si pravidelně dopisovali a navštěvovali se. Turgeněv dokonce doprovázel jejich rodinu na cestách. Spřátelil se i s jejím mužem, kterým byl Louis Viardot, spisovatel a kritik výtvarného umění. Spojovala je nejen láska k jedné ženě, ale také vášeň pro myslivost.

S Pauline se Turgeněv seznámil v Petrohradě, kde se do ní zamiloval hned na první pohled. Nejen, že se stala láskou jeho života, ale zároveň pro něj byla inspirací, přítelkyní, důvěrníci. Jako první četla jeho díla, protože si velmi cenil jejího názoru. I přesto, že Turgeněv choval k Viardotové takové hluboké city, nezanevřela na něho, naopak si jeho lásku připustila a neskrývala své pocity.

Přátelství mezi Turgeněvem a Viardotovou, ale i mezi Turgeněvem a jejím mužem bylo velmi silné a opravdové. Nedokázala ho pochopit jen jedna důležitá osoba,

Turgeněvova matka. Byla velmi žárlivá a chtěla, aby se s Pauline syn okamžitě přestal stýkat, protože prý její otec pocházel z romské rodiny. Proto se alespoň rozhodl dát svou jedinou dceru Polinu do pěstounské rodiny Viardotových, kde vyrůstala společně s jejich dcerami, poznávala krásy různých zemí a učila se ruskému jazyku. Turgeněvova dcera vzešla z románku se švadlenou A. I. Ivanovovou. Tento vztah se jeho matce nelíbil také z toho důvodu, že Turgeněv se zhruba na tři roky odstěhoval do Francie, kde žil v blízkosti Viardotových. Proto musela radikálně zasáhnout. Byla přesvědčená, že je to nesprávné přátelství, které jejímu synovi neprospívá.

5. Don Quijote a Hamlet

Turgeněv roku 1860 uspořádal přednášku Hamlet a Don Quijote. Ta měla sloužit jako vysvětlení či výklad jeho děl. „*Turgeněv pojímá Hamleta a Dona Quijota nejen jako představitele své doby a svých národů, ale i jako představitele lidstva, ano vlastně jako dva základní lidské typy vůbec.*“¹⁷ Podle Turgeněva byl každý člověk buď Hamletem (vzdělavcem), nebo Donem Quijotem (romantikem). V Rusku spíše převažovali Hamleti, ale to neznamená, že by Doni Quijoti neexistovali. Jen jich bylo méně. Dále autor v přednášce velkou pozornost soustředil také na psychologickou stránku. Zejména se zaměřil na typy lidského chování a jejich charakteristiku, která právě odpovídala těmto dvěma postavám.

Oba dva typy měly odlišné základní charakterové vlastnosti. Hamlet byl aristokrat (šlechtic), který opovrhoval velkým davem (společenstvím) lidí. Pro tohoto představitele byla příznačná ironie, egoismus a zosobňoval v sobě novou dobu, pokrok a vývoj. Kdežto Don Quijote byl představitelem víry a pravdy, která tkvěla v objektivitě. Byl to spíše šlechtický kavalír a snílek. Tento typ měl mnoho plánů, které v praxi většinou ztroskotaly. Obě postavy, které Turgeněv uvedl, představují protikladné lidské vlastnosti, které nejsou příliš známé slovanskému povědomí, protože povaha ruské civilizace je zásadně odlišná od chápání západní Evropy.

Turgeněv ve svém článku také oceňuje a vyzdvihuje Shakespeara a nazývá ho jedním z největších světových génů. Shakespeara dokonce porovnává se Cervantesem a staví je do kontrastu jako představitele dvou evropských typů – severního (Hamlet) a jižního (Don Quijote). Jižní typ představuje člověka vnímavého, veselého, který získává své bohatství ze své duše. Severní typ ztělesňuje člověka, který postrádá harmonii, ale je silný a nezávislý. I v tomto případě se zde setkáváme s protikladnými postavami, na základě kterých dokázal vytvořit své postavy v jednotlivých dílech a tím i analýzu svých hrdinů. Na jedné straně stál Hamlet se svým uvědomělým myšlením, na druhé straně byl Don Quijote jako představitel bláznovství.

Jak již bylo zmíněno, oba dva typy je možné najít v autorových dílech. Jako Hamleta je možné označit představitele nového životního názoru, kterým byl Bazarov

¹⁷ MASARYK, T. G. *Rusko a Evropa*. Praha, 1996, s. 250.

v románu *Otcové a děti*. Bazarov (jako představitel Hamleta) stojí v kontrastu s ostatními postavami, ve kterých se prosazuje Don Quijote. Za představitele Dona Quijota ze stejnojmenného románu lze považovat Arkadije, který ztvárňuje protikladnou postavu k hlavnímu hrdinovi. Bazarov je představitel nihilismu (nový směr, který uznává pouhá fakta, ze kterých chce také on sám vycházet). Na druhé straně Arkadij ctí rodinné tradice, má rád přírodu a vědu, což se Bazarovovi nelíbí. Obě postavy (a nejen ony dvě) se spolu často hádají, každá prosazuje své myšlenky či životní postoje, ale zároveň jako přátelé nedovedou pochopit jeden druhého. Jejich spory se netýkají pouze těchto názorů, ale také obecných témat, mezi které patří příroda, láska nebo rodina.

Při vytvoření zmíněných dvou základních typů Turgeněv nezapomněl ani na ženské postavy. Jestliže se jednotlivé mužské postavy v jeho dílech dají charakterizovat dle typu Hamleta a Dona Quijota, potom ženské protějšky mají mít tytéž typické prvky. Opravdu je tomu tak. Turgeněvovy hrdinky jsou nebojácné, silné, důvěřivé a snadno podléhají zamilovanosti. Podstatná je pro ně láska a její vznik, proto se snadněji dokázaly zamilovat do představitele Dona Quijota než do Hamleta. Tato víra je podmíněná zejména společenským postavením dané ženské hrdinky, která dokáže lásku postavit nad své poslání. Díky tomu neanalyzuje svou situaci, ale jednoduše se podřizuje svým citům a následně i muži. Ženské postavy jsou propracovanější než postavy mužské a dají se také charakterizovat dle základních znaků Dona Quijota a Hamleta. Velmi dobře je to vidět například na hrdince Asje ze stejnojmenného díla. Hrdinka je odvážná, nebojí se jít za vlastním snem a je schopná činu. Těmito vlastnostmi se přesně shoduje s představitelem Dona Quijota.

Celková přednáška tedy demonstruje Turgeněvovy myšlenky, které se týkají dvou odlišných typů lidských vlastností. Samotný autor se domnívá, že všichni lidé uctívají krásu, pravdivost a dobro. Podle něj všichni Hamleti hledají a nacházejí tento ideál jako základ a cíl své existence v sobě. Oproti tomu Doni Quijoti ho nachází mimo sebe. Proto je Hamlet subjektivní idealista a Don Quijote věří v pravdu a lásku, které jsou mimo jedince. „*Hamlet a Don Quijote jsou obě hybné síly v člověku: žádný člověk není*

*jen Hamletem, jen Donem Quijotem, ale více nebo méně jedním nebo druhým. Podle rázu doby a poměrů bývá více Hamletů než Donů Quijotů.*¹⁸

¹⁸ MASARYK, T. G. *Rusko a Evropa*. Praha, 1996, s. 250.

6. Asja a Jarní vody

6.1. Asja

Dílo se řadí k typu tzv. světské povídky, která se objevuje v polovině 30. let 19. století. Stává se nejpopulárnějším žánrem své doby. Za zakladatele lze považovat N. M. Karamzina, u kterého se poprvé objevila v díle *Julie* (1796). Tento typ povídky postihuje jak milostnou, tak i psychologickou stránku člověka. Mezi základní znaky patří konflikt mezi světem a hlavním hrdinou, který chce být sám sebou, chce žít podle svého a porušuje zákony stanovené společností. Dále se u hlavního hrdiny může objevit nedostatek upřímnosti, pokrytectví nebo skryté hluboké city. Představitelé většinou bývají ruští šlechtici v cizině, se kterými se setkáváme ve společnosti. Pro světskou povídku je typický nešťastný konec. Mezi významné autory, kteří se věnovali této povídce, patří např. A. S. Puškin, M. J. Lermontov, N. F. Pavlov, V. F. Odojevskij nebo I. S. Turgeněv.¹⁹

Povídku autor napsal v průběhu roku 1857 a poté ji poslal do časopisu *Современник* k otištění. Dílo získalo název podle jména hlavní hrdinky a obsahuje celkem dvacet dva kapitol, které na sebe bez zbytečných odboček plynule navazují. Je zde vyjádřeno vše podstatné od seznámení hlavních hrdinů, po přátelství, lásku a její rozvíjení se až po jejich rozchod. Také disponuje mnoha prvky, které jsou charakteristické pro Turgeněvovu tvorbu. V první řadě se jedná o romanticky laděné dílo, protože autor sám tvrdil, že nikdy nemohl psát, pokud nebyl zamilovaný. Jde tedy o jakousi autostylizaci. Tím, že jeho díla vždy obsahovala lásku, ať už to bylo ve větší či menší míře, vždy se dílo stávalo autentičtějším.

Námět k dílu Turgeněv čerpal z vlastní zkušenosti, poněvadž při jeho pobytu v zahraničí, v Porýní, se jednoho dne projížděl na loďce po řece a uviděl na břehu stát domek, ve kterém spatřil nejprve stařenu, která se dívala směrem k řece, a poté uviděl o poschodí výše mladou a krásnou dívku. Hned začal uvažovat o tom, kdo je ta dívka, co dělá v tom domku, jestli je v nějakém příbuzenském vztahu se stařenou nebo jaký jiný má k ní vztah. Všechny tyto otázky se mu honily hlavou, až najednou vytvořil celý

¹⁹ ЛИБ.УА [online]. 2003 – 2013, poslední revize 14. 3. 2013 [cit. 12. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/201922.html>>.

пříběh, který zasadil také do prostředí, v němž se nacházel, do městečka Sinzigu. Čtenáři není známo, že se jedná zrovna o toto město, poněvadž autor při fabulaci příběhu zvolil pouze označení „městečko S,“ které leží v blízkosti Rýna. Tudíž čtenář, který není výborným a znalým zeměpiscem, by sotva tušil, že se jedná právě o město Sinzig.²⁰

Jde tedy o neruskou oblast, která se nachází po obou březích řeky Rýn, kolem dokola se rozprostírá kopcovitá část s pohořími. *„Городок этот мне понравился своим местоположением у подошвы двух высоких холмов, своими дряхлыми стенами и башнями, вековыми липами, крутым мостом над светлой речкой, впадавшей в Рейн, – а главное, своим хорошим вином. По его узким улицам гуляли вечером, тотчас после захождения солнца (дело было в июне), прехорошенькие белокурые немочки и, встретясь с иностранцем, произносили приятным голоском: "Guten Abend!" – а некоторые из них не уходили даже и тогда, когда луна поднималась из-за острых крыши стареньких домов и мелкие камешки мостовой четко рисовались в ее неподвижных лучах.²¹ ... Я любил бродить тогда по городу; луна, казалось, пристально глядела на него с чистого неба; и город чувствовал этот взгляд и стоял чутко и мирно, весь облитый ее светом, этим безмятежным и в то же время тихо душу волнующим светом.“²² Autor si zvolil toto místo pro svůj děj zejména proto, že je charakteristické malebnými přírodními scenériemi, které při četbě dovedou zaujmout čtenáře. *„Дорога к развалине вилась по скату узкой лесистой долины; на дне ее бежал ручей и шумно падал через камни, как бы торопясь слиться с великой рекой, спокойно сиявшей за темной гранью круто рассеченных горных гребней... Скоро показалась развалина. На самой вершине голой скалы возвышалась четырехугольная башня, вся черная, еще крепкая, но словно разрубленная продольной трещиной. Миштые стены примыкали к башне; кое-где лепился плющ; искривленные деревья свешивались с седых бойниц и рухнувших сводов. Каменистая тропинка вела к уцелевшим**

²⁰ *DATABAZEKNIH* [online]. 2008 – 2012, poslední revize 18. 11. 2012 [cit. 8. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.databazeknih.cz/knihy/asja-5567>>.

²¹ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 220.

²² ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 220.

*воротам.*²³ Prostředí tu hrálo významnou roli, protože ztvárňovalo kulisy, které byly na pozadí děje a do popředí vystupovalo přátelství a vznikající city.

U Turgeněva je také velmi důležité si uvědomit, že podtext jeho próz je převážně lyrický. Docílil toho velmi jednoduchým způsobem. Většina jeho milostných příběhů byla ovlivněná autobiografičností. Tento prvek autor nijak zvlášť neskrýval a ani ho nepopíral. V díle *Asja* je tento rys zastřenější. Autor zde líčil přírodu a prostředí, které doopravdy viděl při svém cestování po Evropě, ale cit, který popsal v díle, sám při cestování nezažil.

Turgeněv v díle velmi dobře dokázal vystihnout charakter jak ženské, tak i mužské postavy. U hlavní mužské postavy to bylo jednodušší – bezejmenný hrdina byl člověk, který se bál zklamání a přiznání si vlastních citů. Oproti němu ženská postava byla naivnější, důvěřivější a očekávala od svého „partnera“ větší náklonnost. Také byla psychicky nevyrovnaná, ale i přesto se dokázala zamilovat. Neočekávala však brzké zklamání. Dále důležitou roli mezi postavami hrál původ. Mužský hrdina pocházel z dobrých společenských poměrů, ale ženská postava byla dcerou prosté pokojské, které se po smrti matky ujala šlechtická rodina. Sice žila mezi bohatými a slušně vychovanými lidmi, ale od původu k nim nepatřila. Proto v lásce mezi mužem a ženou nestojí jen nerozhodnost a váhavost, ale také předsudky vůči společenským pravidlům a zásady současné morálky.

Celou povídkou čtenáře provází vypravěč (bezejmenný hlavní hrdina N. N.), který vyprávění pojal jako vzpomínku na své mládí. Sděluje mu, proč se rozhodl cestovat a co se mu na cestách přihodilo. Tento mladý ruský šlechtic odjel z Ruska proto, že měl pletky s jednou ženou, ve kterých již dál nechtěl pokračovat. Pro vyličení vzpomínky autor zvolil retrospektivní vyprávěcí postup, který zachovává chronologii, a ich-formu.

Bezejmenný hrdina je v díle vyobrazen jako člověk, který se bál reálného života a myslel si, že kdyby se doopravdy zamiloval, nemohl by být šťastný. Stal se z něj spíše váhavý hrdina, který nakonec zůstal sám se svými vzpomínkami. Tato postava se nedokázala rozhodnout, nechtěla se bouřit vůči společenským konvencím, až nakonec přišla o svou milou.

²³ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 226.

Dále zde vystupují ještě dvě ústřední postavy – sourozenci Gagín (mladý umělec a šlechtic) a Asja. V počátečních kapitolách se dozvídáme, že Asja je nemanželské dítě, které zprvu vychovávala matka (služebná), ale po její smrti se toho ujal Gagínův otec. Gagín ji měl velmi rád, proto se ji rozhodl vzít s sebou na cesty. Nebyla to právoplatná šlechtična, o čemž svědčilo i její neadekvátní instinktivní a nevyrovnané chování. Autor tedy vytvořil portrét dívky, která stojí na počátku utváření jeho typických „turgeněvovských“ postav žen. Tato dívka patří do počátečního vývoje jeho ženských postav a ztělesňuje v sobě něžnou a půvabnou dívku, která dokáže být v lásce průbojnější než její nerozhodný partner.

Když se spolu hrdinové seznámí, N. N. se dozvídá, že Asja s Gagínem jsou sourozenci. Zpočátku tomu nemohl uvěřit, ale později mu Gagín celou situaci objasnil (viděl v něm přítele). Gagín a N. N. měli mnoho společného, proto si dobře rozuměli. Oba chtěli mít v životě všechno, rádi snili a fantazírovali. Čím více se všichni tři setkávali a poznávali, tím si N. N. oba sourozence oblíbil natolik, že s nimi trávil téměř veškerý volný čas. Jednoho dne Gagín navštívil bezejmenného hrdinu a svěřil mu fakt, že se do něho Asja zamilovala a že chce ihned odjet. N. N. se poté setkává s Asjou, která mu vše vysvětlila, ale kvůli jeho nerozhodnosti utekla. N. N. Asju hledal, ale marně. Vše, co se stalo, vylíčil jejímu bratrovi a hledali ji společně. Později se Asja vrátila domů a druhý den ráno s bratrem odjeli. N. N. se ráno vydal k jejich domku, ale našel tam pouze hospodyně, která po nich uklízela. Kdyby býval N. N. věděl, že svou nerozhodností a váhavostí Asju ztratí, rozhodl by se ten večer úplně jinak.

Jak již bylo naznačeno, jedním ze základních pilířů v díle je láska, která se odehrává na pozadí romantické přírody. Ta představuje v celku autorovy tvorby vzácný cit, který dodává člověku sílu a odhodlanost k činu. V díle *Asja* je láska pojata jako zprvu nenápadná, postupně se rozvíjející a poté ztracená. Dívka se s mužem chtěla scházet tajně, hlavně aby o tom nevěděl její bratr, ale pravda vyšla najevo a následoval konec. Asja se tajně scházela se svým milým, očekávajíc, že se odhodlá k zásadnímu činu. Konkrétně k vyjádření lásky a náklonnosti, k odhodlání prosadit pravdu a vybrat si svou vlastní cestu. Jenže nestalo se tak. N. N. se většinou bál společnosti, společenských pravidel, pohledů druhých lidí, ale ze všeho nejvíce ho děsilo přiznání si pravdy. Pokud si bezejmenný hrdina uvědomil, že se rozhodl špatně, že je nešťastný nebo že byl

skutečně zamilovaný, už bylo většinou pozdě. Hlavní roli zde hrála čest a postavení, které bránilo vzbouření se proti řádu. Na druhé straně to mohla být také váhavost, strach ze zklamání, chvilkové poblouznění nebo jen povyražení.

Další fakt, který je důležité zmínit, je ten, že autor velmi dobře dokázal prokreslit vztah mezi Asjou a bezejmenným hrdinou. Mezi oběma postavami panovaly určité city a sympatie, které zpočátku neuměly pojmenovat, proto by se postavy daly srovnat s postavami jiných známých autorů. Podobají se například postavám Oněgina a Taťány z Puškinova díla *Evžen Oněgin* nebo Erasta a Lízy z Karamzinova díla *Ubohá Líza*. Všechny tyto postavy byly do sebe zamilované, ale zpočátku jen jednostranně. Poté, co si své city uvědomil i jejich protějšek, už bylo většinou pozdě a vše dopadlo jinak, než se zpočátku zdálo. V díle *Evžen Oněgin* se Taťána zamilovala do Oněgina, jenže její city byly neopětované a zpočátku převážně přehlížené. Když si i Oněgin uvědomil své city (po poměrně dlouhé době), bylo již opravdu pozdě. Taťána již byla provdaná za jiného muže, se kterým měla děti a byla s ním šťastná. V díle *Ubohá Líza* se vyskytuje protiklad. Ona pochází z chudých poměrů a Erast je bohatý šlechtic, který se do prosté dívky zamiluje. Po několika dnech a nocích strávených spolu Erast odjíždí. Poté ho Líza náhodně potká v Moskvě, ale zjišťuje, že je již zasnouben, a proto Líza volí sebevraždu.

V povídce se odehrává scéna v jednom podkrovním pokoji, kde Asja čeká na svého milého. Poté, co přijde, by se dalo čekat, že dojde k oboustrannému vyznání lásky a vzájemnému splynutí, jenže tento moment přerušil samotný hrdina N. N., který Asje řekl, že o jejich setkání ví její bratr Gagin. Asja nedokázala pochopit, proč mu o jejich setkání vůbec řekl. Nejhorší na tom všem bylo to, že hlavní hrdina ze všeho obvinil Asju, čímž došlo k tomu, že Asja utekla. Jakmile se vrátila k bratrovi do domku, kde žili, vše mu pověděla a druhý den na to odjeli. Jakmile to N. N. zjistil, snažil se je najít ze všech sil, ale marně. Asju už nikdy nespatriil. S odstupem času si uvědomil, že city, které v něm Asja tenkrát probudila, byly opravdové. Znal mnoho jiných žen, ale tyto city se již nikdy neobjevily. Proto ani s žádnou ženou dlouho nevydržel v delším vztahu. Až do konce svého života zůstal starým mládencem, který u sebe neustále opatroval dopisy a uschlé květiny, které mu kdysi Asja dala.

S popisem romantické krajiny a s její charakteristikou se poprvé setkáváme už v první kapitole, ve které nám vypravěč přibližuje polohu města, do kterého přijel. Zde

пříрода vystupuje jako kulisa na pozadí města S. V druhé kapitole se opět setkáváme s momentem, ve kterém svou roli hraje příroda. Nejprve je vyličena cesta k jeho přátelům (Gaginovi a Asje), poté jejich dům a nakonec i vyhlídka z domu. *„Мы отправились. Через низкие ворота города (старинная стена из булыжника окружала его со всех сторон, даже бойницы не все еще обрушились) мы вышли в поле и, пройдя шагов сто вдоль каменной ограды, остановились перед узенькой калиткой. Гагин отворил ее и повел нас в гору по крутой тропинке. С обеих сторон, на уступах, рос виноград; солнце только что село, и алый тонкий свет лежал на зеленых лозах, на высоких тычинках, на сухой земле, усыпанной сплошь крупным и мелким плитняком, и на белой стене небольшого домика, с косыми черными перекладинами и четырьмя светлыми окошками, стоявшего на самом верху горы, по которой мы взбирались.“²⁴ ... „Вид был, точно, чудесный. Рейн лежал перед нами весь серебряный, между зелеными берегами; в одном месте он горел багряным золотом заката. Приютившийся к берегу городок показывал все свои дома и улицы; широко разбегались холмы и поля. Внизу было хорошо, но наверху еще лучше: меня особенно поразила чистота и глубина неба, сияющая прозрачность воздуха. Свежий и легкий, он тихо колыхался и перекатывался волнами, словно и ему было раздольнее на высоте.“²⁵ Turgeněv uměl velmi realisticky prokreslit moment, který viděl nebo ve kterém se nacházel hlavní hrdina.*

V tomto díle se příroda vyskytuje při procházkách po vinici, při vysedávání na břehu řeky pod jasanem nebo při výletech do hor. Jediný moment, ve kterém příroda nehraje zvlášť důležitou roli, je chvíle, kdy se začíná schylovat k milostnému aktu v pokoji domu Frau Louise. *„– Ася, – сказал я едва слышно... Она медленно подняла на меня свои глаза... О, взгляд женщины, которая полюбила, – кто тебя опишет? Они молили, эти глаза, они доверялись, вопрошали, отдавались... Я не мог противиться их обаянию. Тонкий огонь пробежал по мне жгучими иглами, я нагнул и приник к ее руке... Послышался трепетный звук, похожий на прерывистый вздох, и я почувствовал на моих волосах прикосновение слабой, как лист дрожавшей руки. Я поднял голову и увидел ее лицо. Как оно вдруг преобразилось! Выражение страха исчезло с него, взор ушел куда-то далеко*

²⁴ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 223.

²⁵ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 223.

и увлекал меня за собою, губы слегка раскрылись, лоб побледнел как мрамор, и кудри отодвинулись назад, как будто ветер их откинул.²⁶ ... Я забыл все, я потянул ее к себе – покорно повиновалась ее рука, все тело ее повлеклось вслед за рукою, шаль покатила с плеч, и голова ее тихо легла на мою грудь, легла под мои загоревшиеся губы... – Ваша... – прошептала она чуть слышно. Уже руки мои скользили вокруг ее стана... Но вдруг воспоминание о Гагине, как молния, меня озарило.²⁷ V této situaci mělo dojít k sexuálnímu sblížení, jenže hlavní hrdina si uvědomil svou odpovědnost vůči Gaginovi a rozhodl se nepodlehnout chťiči. Scéna v pokoji líčí, že lidé typu pana N. N. neumějí dávat volnost své touze a ani neumějí říct druhému člověku to, co by chtěli v danou chvíli nejvíce slyšet. Tito lidé se neumějí rozhodnout, proto je snazší se zaleknout a utéct před skutečným řešením svého poměru.

Zásadní okamžik se vyskytuje v sedmé kapitole. Zde se ústřední hrdina vydal sám na výlet do hor. Jak se dočítáme na počátku kapitoly, N. N. byl zmatený a zároveň zklamaný kvůli tomu, jak se k němu zachovali Gagin s Asjou. On totiž nevěřil, že by mohli být spolu příbuzní. Vůbec si nepřipouštěl tento fakt a ani ho nenapadlo, že by se mohlo jednat například o nevlastní sourozence. Proto se vydal do hor, aby se „uklidnil“ a také, aby se pokochal krásnou krajinou. Výlet si užíval, nikam nespěchal, procházel se po horách a údolích, pobýval ve vesnických krčmách, kde si povídal s hosty i s majiteli, také si užíval klidu a krásy prostředí. Autor zde vytvořil krásný až autentický popis, který vyvolává dojem, že se čtenář nachází přímo na místě hlavního hrdiny, všechno vnímá a vidí společně s ním. Příroda je tak součástí samotného hrdiny. „... *отправился пешком в горы, вверх по течению реки, на которой лежит городок З. Эти горы, отрасли хребта, называемого Собачьей спиной (Hundsruck), очень любопытные в геологическом отношении; в особенности замечательные они правильностью и чистотой базальтовых слоев; но мне было не до геологических наблюдений.²⁸* ... „я бродил не спеша по горам и долинам, засиживался в деревенских харчевнях, мирно беседуя с хозяевами и гостями, или ложился на плоский согретый камень и смотрел, как плыли облака, благо погода стояла удивительная.²⁹ ... „...тонкий запах смолы по лесам, крик и стук дятлов, немолчная болтовня светлых ручейков

²⁶ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 249.

²⁷ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 249.

²⁸ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 233.

²⁹ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 233.

*с пестрыми форелями на песчаном дне, не слишком смелые очертания гор, хмурые скалы, чистенькие деревеньки с почтенными старыми церквями и деревьями, аисты в лугах, уютные мельницы с проворно вертящимися колесами, радушные лица поселян, их синие камзолы и серые чулки, скрипучие, медлительные возы, запряженные жирными лошадьми, а иногда коровами, молодые длинноволосые странники по чистым дорогам, обсаженным яблонями и грушами...*³⁰ V těchto úryvcích je vystižen romantický popis přírody, ke které utekl hlavní hrdina před svými přáteli, ale také před městem. Dále je zde vystižen obraz, jak se člověk umí dokonale sžít s přírodou. Ta dokáže člověka uklidnit, ujasnit mu myšlenky a člověk s ní dokáže být v souladu.

V této povídce se objevuje ještě jeden velmi zajímavý moment. Jedná se o závěrečnou kapitolu, ve které nám vypravěč vypráví o tom, jaké vzpomínky mu zůstaly na Asju. Zmiňoval uschlou květinu a psaníčko. Motiv uschlé květiny se Turgeněvovi zalíbil natolik, že ho použil již po druhé. Poprvé byl použit v díle *Lovcovy zápisky*. Konkrétně v milostné črtě *Shledání*, ve které si hrdina nechává na památku zvadlé chrpy.³¹

6.2. Jarní vody

Toto dílo, které je navíc obohaceno o autorovy osobní zážitky a pocity, patří mezi nejkrásnější milostné příběhy světové literatury. Je v něm vyobrazen romantický příběh lásky, který končí nenaplněním a zklamáním. Turgeněv povídku napsal v roce 1872 a uspořádal ji do čtyřiceti čtyř krátkých na sebe navazujících kapitol. Zobrazil zde situaci, ve které ústřední hrdina neuspěl. Zamiloval se do ušlechtilé dívky, kterou nakonec opustil a oddal se chvilkovému poblouznění se zámožnou a sobeckou ženou, díky níž ztratil opravdovou lásku. Povídka má také společné znaky s jinými autorovými díly, mezi které nepochybně patří *Asja* a *První láska*. Obě povídky byly napsány o něco dříve než dílo *Jarní vody*, ale i přesto zde autor dále pracuje s ústředním tématem lásky.

Turgeněv se opět do značné míry nechal inspirovat A. S. Puškinem. Objevuje se stejný motiv souboje, odjezd hlavního hrdiny nebo pozdější sňatek hlavní hrdinky

³⁰ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва, 1949. с. 233.

³¹ LECCOS [online]. Poslední revize 18. 11. 2012 [cit. 8. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://leccos.com/index.php/clanky/turgenev-ivan-sergejevic>>.

s jiným mužem. V následujícím úryvku je popsáno ranní počasí v městském parku a stoupající nervozita mezi hlavními hrdiny. Jedná se o klasickou scénu, která je také v Puškinově díle *Evžen Oněgin*. Oněgin se s Taťánou sešel také v parku, ale proto, aby jí řekl, že pro ni není dostatečně vhodný partner. Nemiloval by ji tak, jak by si doopravdy zasloužila. Naopak Sanin se s Gemmou sešel proto, aby jí svou lásku potvrdil. „*Утро было тихое, теплое, серое. Иногда казалось, что вот-вот пойдет дождь; но протянутая рука ничего не ощущала, и только глядя на рукав платья, можно было заметить следы крохотных, как мельчайший бисер, капель; но и те скоро прекратились. Ветра – точно на свете никогда не бывало. Каждый звук не летел, а разливался кругом; в отдалении чуть сгущался беловатый пар, в воздухе пахло резедой и цветами белых акаций. ... Джемма миновала беседку, взяла направо, миновала небольшой плоский бассейн, в котором хлопотливо плескался воробей, и, зайдя за клумбу высоких сиреней, опустилась на скамью. Место было уютное и закрытое. Санин сел возле нее.*“³²

Jak již bylo řečeno, do příběhu se promítlo několik osobních zkušeností a pocitů z autorova života. Příběh se odehrává v roce 1840 ve Frankfurtu nad Mohanem, v době, kdy se Turgeněv vracel ze své návštěvy Itálie zpět do Ruska. Během četby se dozvídáme, že i Sanin, hlavní hrdina, podnikl stejnou cestu jako autor. Byl rád v ženské společnosti, ale bál se projevit vlastní city, pokud mu žena projevila náklonnost. V čem se naopak hrdina od autora liší, je chvíle, kdy si Sanin uvědomí, že dívku doopravdy miloval. V tuto chvíli Sanin neváhal urazit dlouhou vzdálenost jen proto, aby ji našel a získal zpět. Turgeněv tento čin nepodnikl.

Celá povídka je pojata jako vyprávění (vzpomínka) hlavního hrdiny. Je tedy psaná podobně jako *Asja*, liší se jen ve způsobu vyprávění. V díle *Asja* je použita ich-forma, ale zde je er-forma. Hrdina si na ni vzpomněl, když našel v psacím stole malý granátový křížek. Objevil ho v době, kdy byl unavený jak tělesně, tak i duševně. Nebavily ho večírky, ženy, ani debaty se vzdělanými muži a hlavou se mu honily samé trýznivé myšlenky. Křížek mu připomněl již dávnou minulost, na kterou si pamatoval s radostí, ale zároveň i s lítostí. Pro nastínění děje vzpomínky autor zvolil retrospektivní

³² ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 71.

vyprávěcí postup, který zachovává chronologii, a er-formu. Starší hrdina v ní vzpomíná na své mládí a na příběh, který se stal již před mnoha lety (30 let).

V díle vystupuje více postav, ale důležitou roli hrají zejména dvě hlavní postavy, mužská a ženská. Mezi nimi dojde k zásadnímu konfliktu, který podstatně odliší obě postavy. Dochází ke střetu mezi mužským mladým hrdinou, který není úplně obyčejný ani hloupý, ale má slabou povahu a je velmi váhavý, a mladou dívkou, která byla obdařená hlubokým a silným duchem, ale také cílevědomostí, odvahou a silou.

Dimitrij Pavlovič Sanin je prototypem zbytečného člověka, tedy postavou, která byla charakteristická pro ruskou literaturu 19. století. Sanin měl vždy přesně rozmyšleno, co bude dělat nebo kdy odjede do Berlína. Nepomyslel si, že by mu mohla cestu zkřížit krásná mladá dívka, která ho natolik okouzlí, že by kvůli ní byl schopen i nemožného. Byl to člověk ne zcela finančně zajištěný, který však po smrti svého strýce zdědil veškerý jeho majetek, což mu umožnilo cestovat.

Oproti němu hlavní ženská postava, Gemma, ztělesňuje turgeněvovskou představu ženy. Gemma působila jako nebojácná žena, která si s ničím nelámala hlavu, vše mělo nějaké vysvětlení nebo jiné řešení. Neplánovala nic a nedělala si starosti s maličkostmi. Autor do této postavy vložil opravdové a hluboké city, které byly typické pro jeho ženské postavy.

Turgeněvovi se v tomto díle dále povedlo vystihnout osud hlavního hrdiny Sanina, který padl do zajetí krásné a bohaté šlechtičny Polozovové. Autor věnoval této postavě velkou část své fantazie a vykreslil postavu velmi obrazně. „...как вдруг дверь из соседней комнаты растворилась и на пороге появилась молодая, красивая дама в белом шелковом платье, с черными кружевами, в бриллиантах на руках и на шее – сама Марья Николаевна Полозова. Ее густые русые волосы падали с обеих сторон головы – заплетенными, но не подобранными косами.“³³ Zdůraznil, jak vypadala, jak vystupovala, jak se chovala, jakým způsobem a stylem mluvila, čímž vytvořil takovou dokonalost, které by žádný muž neodolal. „...а походка у ней была такая, что иные чудаки в те, увы!уже далекие времена – от одной этой походки с ума сходили. "Эта женщина, когда идет к тебе, точно все счастье твоей

³³ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 94.

жизни тебе навстречу несет", – говорил один из них. Она подошла к Санину – и, протянув ему руку, промолвила своим ласковым и как бы сдержанным голосом по-русски: "Вы меня дождетесь, не правда? Я вернусь скоро". Санин поклонился почтительно, а Марья Николаевна уже исчезала за портьерой двери – и, исчезая, опять повернула голову назад через плечо, и опять улыбнулась, и опять оставила за собою прежнее стройное впечатление.³⁴ ... Когда она улыбалась – не одна и не две, а целых три ямочки обозначались на каждой щеке, и ее глаза улыбались больше, чем губы, чем ее алые, длинные вкусные губы, с двумя крошечными родинками на левой их стороне.³⁵ Tuto hrdinku také charakterizují rysy: „Эти серые хищные глаза, эти ямочки на щеках, эти змеевидные косы – да неужели же это все словно прилипло к нему, и он стряхнуть, отбросить прочь все это не в силах, не может?“³⁶ Jedná se o přesvědčení čtenáře, že Polozovová bude v díle hrát roli hada – svůdkyně. I její příjmení to naznačuje. Poloz označuje rodinu hadů, která je dostatečně velká a silná.

V úvodu se dozvídáme, že Sanin, při návratu do Ruska z cest po Západní Evropě, navštívil jednu cukrárnu, kde se seznámil s mladou a velmi krásnou dívkou. Byla to Gemma, dcera majitelky obchodu, která do krámků vtrhla a popadla Sanina za ruku. Odvedla ho do blízkého domu, ve kterém byl v bezvědomí její mladší bratr Emil, a ona nevěděla, co si má počít. Sanin jim poradil, aby ho masírovali kartáčem, než dorazí doktor. Poté, co se doktor objevil, byl již bratr při vědomí a Sanin se chystal k odchodu. Ve dveřích ho zadržela Gemma, která ho pozvala ještě téhož dne na večeři. On nechtěl, protože měl ten den odjet do Berlína, ale ona trvala na svém. Nejen ona, ale i celá rodina se chtěla nějakým způsobem mladému muži odvděčit za záchranu bratra a syna. Sanin tedy souhlasil. Návštěva se protáhla natolik, že mladík nestihl svůj vlak a byl nucen několik dní strávit ve Frankfurtu nad Mohanem s Gemmou a její rodinou. Sanin byl rád v přítomnosti mladé dívky, která se mu líbila natolik, že se do ní zamiloval. Ranila ho ale zpráva, že Gemma již byla zasnoubená s jiným mužem a celá rodina chtěla, aby Sanin poznal i jejího snoubence. Následující den byl Sanin pozván jejím snoubencem na projížďku spolu s Gemmou a Emilem. Po projížďce všichni zasedli

³⁴ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 95 – 96.

³⁵ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 96.

³⁶ *КНИГТЕР* [online]. 2007 – 2013, poslední revize 18. 3. 2013 [cit. 11. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://knigger.com/texts.php?bid=11745&page=69>>.

k obědu, ale jeden německý důstojník urazil Gemmu. Její snoubenec se jí nezastal a na souboj ho tedy vyzval sám Sanin. Druhý den byly vyjednány podmínky souboje, který nakonec skončil nerozhodně, a nikdo nebyl naštěstí zraněn. Gemma zrušila své zasnoubení, protože tento incident zcela změnil její život. Matka Gemmy požádala Sanina, aby s Gemmou promluvil, aby nerušila zasnoubení, jenže během rozhovoru si Sanin uvědomil, že je do Gemmy zamilovaný, a rozhodl se, že si ji vezme za ženu. Ale protože neměl mnoho peněz, musel prodat své panství v Tulské gubernii. Náhodou potkal svého přítele ze školy, Polozova, který mu poradil, ať ho prodá jeho ženě, Marje Nikolajevně Polozovové. Rozhodl se, že tak učiní a odjede za Marjou Nikolajevnou. Po příjezdu s ním Marja začne koketovat a Saninovi se to zalíbí natolik, že s ní zůstane. Marja Nikolajevna byla velmi zámožná a vlivná žena, velmi půvabná, což se Saninovi líbilo, a proto na Gemmu dokázal velmi rychle zapomenout. Po určité době si Sanin uvědomil, že již pro Marju není na prvním místě. Pochopil, že je zbytečný a zahanbený a raději se vrátil zpět do Ruska. O několik let později našel křížek, který mu kdysi věnovala Gemma, a rozhodl se odjet do Frankfurtu nad Mohanem, aby jí ho mohl vrátit a zároveň jí chtěl vše vysvětlit a omluvit se. Jenže po její rodině tam nebyla ani stopa. Její bývalý snoubenec byl již mrtev a jediná osoba, která mu mohla pomoci, byl důstojník, se kterým se utkal v souboji. Díky němu se dozvěděl, že Gemma se vdala za obchodníka a v současné době žije v New Yorku. Napsal jí proto dopis a čekal na odpověď. Když konečně přišel dlouho očekávaný dopis, netrpělivě ho otevřel. Gemma mu odpustila a oznámila mu, že díky tomu, co jí provedl, se seznámila se svým manželem, se kterým žije šťastně. Mají spolu čtyři syny a jednu dceru, která se bude brzy vdávat. Sanin byl smutný a zároveň našťvaný sám na sebe, že ztratil svou životní lásku. Rozhodl se křížek poslat na perlovém náhrdelníku jako svatební dar pro její dceru.

V tomto díle se můžeme setkat s několika znaky, které jsou typické pro autorovu tvorbu. V první řadě se jedná o téma lásky, ale také se setkáváme s přírodou nebo mezilidskými vztahy. Lásky dokáže člověka změnit, nejen jeho vzhled, ale i jeho pohled na svět. Toto téma zde autor rozpracoval jako téma čisté, které viděl mezi Saninem a Gemmou, ale také jako slepou a ponižující vášeň, kdy se Sanin stal obětí vychytralé Polozovové. Sanin se náhle zamiloval do Gemmy a stejně náhle změnil své city ke

šlechtičně Polozovové. Později se ukazuje, že láska ke Gemmě byla hlavní událostí v Saninově životě a vztah s Polozovovou byl přímým opakem.

Turgeněv dále velmi dobře dokázal vystihnout situaci, která byla pro jedince krizovou. Činí tak prostřednictvím několika obrazů krajiny, prostředí, událostí, charakteristikami dalších postav. To je právě důvod, díky kterému autor dokázal vytvořit tak jasné, umělecky vytríbené pojetí zdánlivě jednoduchého příběhu. Žádná postava není náhodná, každá má své dané místo. Všechny hlavní postavy dohromady vyjadřují autorovu myšlenku, rozvíjejí příběh, navazují komunikaci se čtenářem. Vedlejší postavy doplňují charakteristiku ústředních postav a dílu dodávají komický až satirický ráz. Turgeněv byl mistrem v zobrazování postav. Dokázal proniknout do jejich vnitřního světa a vystihnout jejich klady i zápory.

Turgeněvovou tvorbou se také prolíná směr impresionismus, jehož prvky jsou obsaženy i v tomto díle. Nejen, že několikrát zmínil slovo obraz, ale vytvořil okamžiky, které připomínají impresionistický obraz. *„Санин отправился в сад. Джемма сидела на скамейке, близ дорожки, и из большой корзины, наполненной вишнями, отбирала самые спелые на тарелку. Солнце стояло низко – был уже седьмой час вечера – и в широких косых лучах, которыми оно затопляло весь маленький садик госпожи Розелли, было больше багрянца, чем золота. Изредка, чуть слышно и словно не спеша, перешептывались листья, да отрывисто жуужжали, перелетывая с цветка на соседний цветок, запоздалые пчелы, да где-то ворковала горlinka – однообразно и неутомимо.“³⁷*

S přírodou se v povídce poprvé setkáváme v patnácté kapitole, ve které se dozvídáme polohu města Soden. *„Соден – небольшой городок в получасовом расстоянии от Франкфурта. Он лежит в красивой местности, на отрогах Таунуса, и известен у нас в России своими водами, будто бы полезными для людей с слабой грудью. Франкфуртцы ездят туда больше для развлечения, так как Соден обладает прекрасным парком и разными "виртшафтами", где можно пить пиво и кофе в тени высоких лип и кленов. Дорога от Франкфурта до Содена*

³⁷ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 60.

*идет по правому берегу Майна и вся обсажена фруктовыми деревьями.*³⁸ Příroda je zde vyobrazena jako kulisa, protože se nachází na pozadí města a dokresluje jeho vzhled. Dodává mu romantické kouzlo.

Dále se v patnácté kapitole objevuje popis prostředí, ve kterém je vedle hlavního hrdiny a Gemmy také pan Klüber, který má jiný pohled na přírodu než hlavní hrdinové. *„Даже во время большой передобеденной прогулки по лесистым горам и долинам за Соденом; даже наслаждаясь красотами природы, он относился к ней, к этой самой природе, все с тою же снисходительностью, сквозь которую изредка прорывалась обычная начальническая строгость. Так, например, он заметил про один ручей, что он слишком прямо протекает по ложбине, вместо того чтобы сделать несколько живописных изгибов; не одобрил также поведения одной птицы – зяблика, – которая не довольно разнообразила свои колена!*³⁹

Ve dvacáté kapitole je popsána noční obloha a vichřice. *„Уже совсем "вызвездило", когда он вышел на крыльцо. И сколько ж их высыпало, этих звезд – больших, малых, желтых, красных, синих, белых! Все они так и рдели, так и роились, наперерыв играя лучами. Луны не было на небе, но и без нее каждый предмет четко виднелся в полусветлом...“*⁴⁰ ... *„Внезапно, среди глубокой тишины, при совершенно безоблачном небе, налетел такой порыв ветра, что сама земля, казалось, затрепетала под ногами, тонкий звездный свет задрожал и заструился, самый воздух завертелся клубом. Вихорь, не холодный, а теплый, почти знойный, ударил по деревьям, по крыше дома, по его стенам, по улице; он мгновенно сорвал шляпу с головы Санина, взвил и разметал черные кудри Джеммы. Голова Санина приходилась в уровень с подоконником; он невольно прильнул к нему – и Джемма ухватилась обеими руками за его плечи, припала грудью к его голове. Шум, звон и грохот длились около минуты... Как свая громадных птиц, помчался прочь взыгравший вихорь... Настала вновь глубокая тишина.*⁴¹ Příroda je zde velmi úzce spojená s citovou stránkou člověka. Hlavní

38 ТУРГЕНЕВ, И. С. Вешние воды. Москва, 1953, с. 31.

39 ТУРГЕНЕВ, И. С. Вешние воды. Москва, 1953, с. 32.

40 ТУРГЕНЕВ, И. С. Вешние воды. Москва, 1953, с. 46.

41 ТУРГЕНЕВ, И. С. Вешние воды. Москва, 1953, с. 47.

hrdina ji vnímá romanticky, protože vichřice propukla z ničeho nic a stejně tak vznikla i jeho láska.

Пříroda nemusí vždy vystupovat jako kulisa, ale často se také objevuje ve vypjatých okamžicích. V následujícím úryvku se vyskytuje ve výrazném kontrastu s tím, co se děje na jejím pozadí. Hlavní hrdina se nechává unášet krásou prostředí, ve kterém se schyluje k souboji. *„Лесок, в котором долженствовало происходить побоище, находился в четверти мили от Ганау. ... Ожидание не показалось особенно тягостным Санину; он расхаживал взад и вперед по дорожке, прислушивался, как пели птицы, следил за пролетавшими "коромыслами" и, как большая часть русских людей в подобных случаях, старался не думать. Раз только на него нашло раздумье: он наткнулся на молодую липу, сломанную, по всем вероятностям, вчерашним шквалом. Она положительно умирала... все листья на ней умирали.“⁴²* ... *„Отыскал тут же, в лесу, прехорошенькую, всю испещренную цветами, поляну; отмерил шаги, обозначил два крайних пункта оструганными наскоро палочками, достал из ящичка пистолеты и, присев на корточки, заколотил пули; словом, трудился и хлопотал изо всех сил, беспрестанно утирая свое вспотевшее лицо белым платочком.“⁴³*

Dále se opět objevuje jako kulisa, která zároveň podporuje motiv dětскosti, ve dvacáté šesté kapitole. Dokresluje prostředí, ve kterém se nacházel Sanin s Emilem. Jedná se o popis vycházky, na které Sanin dokázal zapomenout na své starosti. *„Напившись кофею, оба приятеля отправились – пешком, разумеется, – в Гаузен, небольшую деревеньку, лежащую в недалеком расстоянии от Франкфурта и окруженную лесами. Вся цепь гор Таунуса видна оттуда, как на ладони. Погода была прекрасная; солнце сияло и грело, но не пекло; свежий ветер бойко шумел в зеленых листьях; по земле, небольшими пятнами, плавно и быстро скользили тени высоких круглых облачков. Молодые люди скоро выбрались из города и бодро и весело зашагали по гладко выметенной дороге.“⁴⁴* ... *Зашли в лес и долго там проплутали; потом очень плотно позавтракали в деревенском трактире; потом лазали на горы, любовались видами, пускали сверху камни и хлопали*

⁴² ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 51.

⁴³ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 52.

⁴⁴ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 68.

в ладоши, глядя, как эти камни забавно и странно сизают, наподобие кроликов, пока проходивший внизу, невидимый для них, человек не выбрал их звонким и сильным голосом; потом лежали, раскинувшись, на коротком сухом мохе желто-фиолетового цвета; потом пили пиво в другом трактире, потом бегали взапуски, прыгали на пари: кто дальше? Открыли эхо и беседовали с ним, пели, аукались, боролись, ломали сучья, украшали свои шляпы ветками папоротника и даже танцевали.⁴⁵

V závěrečných kapitolách *Jarních vod* se opět setkáváme s popisem prostředí. Nejprve představuje kulisu, na pozadí které se odehrává projížďka na koních, které se zúčastnili Sanin a Marja Nikolajevna. „Шагом доехали они до недалекой заставы, а там пустились крупной рысью по шоссе. Погода была славная, прямо летняя; ветер струился им навстречу и приятно шумел и свистал в их ушах. Им было хорошо: сознание молодой, здоровой жизни, свободного, стремительного движения вперед охватывало их обоих; оно росло с каждым мигом.“⁴⁶ ... „Дорожка эта скоро превратилась в тропинку и наконец совсем исчезла, пересеченная канавой. Санин посоветовал вернуться, но Марья Николаевна сказала: "Нет, я хочу в горы! Поедем прямо, как летают птицы" – и заставила свою лошадь перескочить канаву. Санин тоже перескочил. За канавой начинался луг, сперва сухой, потом влажный, потом уже совсем болотистый: вода просачивалась везде, стояла лужицами Марья Николаевна пускала лошадь нарочно по этим лужицам...“⁴⁷ Dále stoupá vzrušení a chtíč, kterému Sanin nedokáže odolát. „Дорожка, по которой они выступали, внезапно повернула в сторону и вдалась в довольно тесное ущелье. Запах вереска, папоротника, смолы сосновой, промозглой, прошлогодней листвы так и сперся в нем – густо и дремотно. Из расселин бурых крупных камней било крепкой свежестью. По обеим сторонам дорожки высились круглые бугры, поросшие зеленым мохом.“⁴⁸ Poté se začíná měnit počasí, které dá impulz k prvnímu sexuálnímu aktu. Ten se uskuteční za bouře, která samotného Sanina vyburcuje k smyslnosti. V tomto momentě je příroda opět spojená s citovou stránkou člověka. „По верхушкам деревьев, по

⁴⁵ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 68 – 69.

⁴⁶ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 123 – 124.

⁴⁷ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 125.

⁴⁸ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 127.

воздуху лесному, прокатилось глухое сотрясение . – Неужели это гром? – Кажется, точно гром, – ответил Санин. – Ах, да это праздник! просто праздник! Только этого недоставало ! – Глухой гул раздался вторично, поднялся – и упал раскатом. – Bravo! Bis! Помните, я вам говорила вчера об "Энеиде"? Ведь их тоже в лесу застала гроза. Однако надо убраться.⁴⁹ ... Дождик начал накрапывать. Она ускорила ход своей лошади – и он не отставал от нее. Наконец, сквозь темную зелень еловых кустов, из-под навеса серой скалы, глянула на него убогая караулка, с низкой дверью в плетеной стене... Марья Николаевна заставила лошадь продрасться сквозь кусты, прыгнула с нее – и, очутившись вдруг у входа караулки, обернулась к Санину и шепнула: "Эней!"⁵⁰

V tomto díle se příroda vyskytuje v mnoha okamžicích, například v městském parku, zahradě nebo lese. Vždy ztvárňuje specifickou roli, bez které by daná situace nevyzněla tak, jak autor zamýšlel. V každé chvíli, kdy doprovázela děj, byla dynamická, romantická nebo realistická.

Obě díla obsahují převážně shodné, ale i některé rozdílné rysy. Například se objevuje symbolika květin. Pro Asju je charakteristický muškát, který není příliš luxusní a hezký, což v asociaci připomíná ji samotnou. Oproti tomu pro Gemmu je charakteristická růže (královna květin), která symbolizuje krásu a čistotu nejen této květiny. Popis opět odpovídá hlavní hrdince. Svým vnějším vzhledem se od sebe hrdinky i květiny odlišují. I v mnoha jiných Turgeněvových dílech se objevují květiny, zejména růže. Ta v průběhu každého vyprávění plní jistou roli, která je zároveň v souladu s její symbolikou. Například v díle *Jarní vody* je znakem lásky mezi Saninem a Gemmou. Obě květiny jsou pro dané dílo symbolem lásky. V *Jarních vodách* dal nejprve Sanin růži Gemmě (na důkaz svých citů), když šel na duel, poté mu ji vrátila Gemma. Také na důkaz svých citů. V *Asje* to bylo jinak. N. N. získal muškát od Gagina, kterému ho dala Asja. Zde ale osud nebyl příliš vlídný, protože se hrdinové rozešli ve zlém a již nikdy se neviděli.

⁴⁹ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 129.

⁵⁰ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва, 1953, с. 129.

7. Otcové a děti

Tento román, v pořadí čtvrtý, vychází v roce 1862 a byl otištěn v časopise *Русский вестник*. Svým vydáním vzbudil neočekávaný ohlas jako doposud ještě žádné jiné autorovo dílo. V období vydání díla byla nejvíce pobouřena mladší generace, která v hlavním hrdinovi viděla nápodobu právě jich samotných. Jakmile se o tomto pobouření doslechl Turgeněv, byl natolik zklamaný a zároveň i zmatený, že začal uvažovat o konci své literární činnosti. Nestalo se tak, protože se s odstupem času mladší generace s hrdinou mohla ztotožnit.

Dílo tvoří celkem dvacet osm kapitol, kterými nás provází vševědoucí vypravěč. Ten upozorňuje na paralelní vztahy mezi jednotlivými postavami. Objevuje se vztah Bazarova a Odincové, který končí tragicky. Bazarov umírá a Odincová se vdá z rozumu. Protipólem jsou vztahy Feničky a Nikolaje Kirsanova a Arkadije a Káti. Oba páry uznávají rodinné kořeny a lásku, a proto jejich vztahy končí svatbou. Autor o tomto díle řekl, že je to výhra demokracie nad šlechtou (aristokracií). Zobrazil zde „dětí“ jako představitele nové a mladší generace a „otce“ jako jejich opozici, starší generaci. Jde o ruskou inteligenci, která vedla odlišný způsob života. Mezi oběma jde o vzájemné neshody zejména v názorech a pohledu na svět.

Po stránce dějové se jedná o realistický román, ve kterém vystupuje mnoho postav. Mezi prvními se seznamujeme s Bazarovem a Arkadijem, kteří jsou studenty a společně odjíždějí na návštěvu k Arkadijovým rodičům. Zde se Bazarov seznamuje s Pavlem a Nikolajem Kirsanovovými – Arkadijovým strýcem a otcem. Spolu s nimi žije Fenička, která vychovává syna, jehož otcem je Arkadijův otec. Bazarov a Pavel Kirsanov spolu často diskutují. O několik dní později jsou Bazarov a Arkadij pozváni na panství Anny Sergejevny Odincové a její mladší sestry Káti. Navzájem se poznávají a mezi jednotlivými dvojicemi se začínají vytvářet pouta. Bazarov se zamiloval do Anny a Arkadij do Káti. Jakmile si Bazarov začne své city uvědomovat, raději odjede ke svým rodičům. Ale ani zde nenachází klid, proto se opět vrací do domu svého přítele Arkadije. Zde se pokusí získat srdce mladé Feničky, ale naneštěstí je odhalí Arkadijův strýc. Díky této události a věčným názorovým sporům situace skončí výzvou na souboj, ve které je strýček postřelen. Souboj pro Bazarovova je pouhou karikaturou na souboj,

neznamená to pro něj nic významného, jako tomu bylo u jeho protivníka. Poté se opět hlavní hrdinové vydávají na návštěvu na panství Odincových, kde se Bazarov s Annou udobří a Arkadij si již úplně zaslouží Kátino srdce. Román je zakončenou šťastnou i smutnou událostí. Konají se dvě svatby, při kterých se žení Arkadij i jeho otec. Tou nešťastnou událostí je smrt hlavního hrdiny, který se při pobytu u svých rodičů nakazil tyfem. Posledními slovy ho utěšuje Anna Odincová, která se po jeho smrti také vdala, nikoli z lásky, ale z rozvahy. Vzala si finančně zajištěného muže a doufala, že během jejich svazku se mezi nimi vytvoří milostný cit.

Z tohoto obsahu je nejdůležitější moment, kdy si Bazarov uvědomí svou lásku k druhému člověku. Tento cit si vytvořil k Anně Odincové i přes veškerou jeho negaci, odříkání, nenávist i sebezapření. Byl velmi silně ovlivněn svou pudovou stránkou, které se bál. Proto, co si své city uvědomil, zalekl se sám sebe a raději utekl, odjel ke svým rodičům. Ale v průběhu tohoto pobytu a pozdějšího svádění Feničky si uvědomil, že i on může být šťastný a může najít lásku. *„Базаров встал и подошел к окну. – И вы желали бы знать причину этой сдержанности, вы желали бы знать, что во мне происходит? – Да, – повторила Одицова с каким-то, ей еще непонятным, испугом. – И вы не рассердитесь? – Нет. – Нет? – Базаров стоял к ней спиной. – Так знайте же, что я люблю вас, глупо, безумно... Вот чего вы добились.“*⁵¹

V románě vystupují dvě různé generace: Pavel a Nikolaj Kirsanovovi (bratři) na jedné straně; Arkadij (syn Nikolaje Kirsanova) a již zmíněný Bazarov (přítel Arkadije) na straně druhé. Turgeněv zde tedy představil generační neshody, ale zároveň tím vytvořil také antitezi, která se odehrává mezi Bazarovem a Pavlem Kirsanovem. Oba totiž zastávali své teorie, o kterých byli přesvědčeni, že jsou správné. Díky tomu spolu nenacházeli společná témata k debatě. Oba hrdinové jsou různí, neshodují se v názorech a každý zastává svou filosofii. Dále zde vystupuje také hospodyně Fenička, která žije s Kirsanovovými v jednom domě. Žije tam spolu s malým chlapečkem Mít'ou, který je synem pána domu Pavla Kirsanova. Ten je u sebe na panství ubytoval proto, aby neskrýval fakt, že chlapec je jeho syn. Fenička ale tuto situaci nepovažovala za schůdnou. Zpočátku se necítila u nich doma svobodně, ale postupem času se s tím vyrovnala.

⁵¹ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 501.

Jevgenij Bazarov byl představitelem nového typu člověka. Tuto postavu si autor nevymyslel pro potřebu svého románu. Vytvořil ji podle skutečného člověka, který doopravdy žil a zemřel přibližně okolo roku 1860. Tento člověk byl profesí venkovský lékař, což poté autor také v románě použil. „*Do obrázku ze statkářského života s prvky idyly je však uvedena postava Bazarova, jež statickou scénérii rozvichřuje, rozrušuje dosavadní status quo drsnými poznámkami, za nimiž se skrývá utilitaristické pojetí života, hozené jako rukavice do tváře konzervativně i liberálně naladěné inteligenci, vyškolené německým romantismem a hegelovstvím. V Bazarovi je zobrazen představitel radikální, materialistické generace 60. let, onoho pokolení, které se stalo předchůdcem revolučního boje pokrokových tříd Ruska.*“⁵² Hrdina je představitelem vzdělaného člověka (разночинец), který se v Rusku začal objevovat na sklonku 18. – 19. století. S rozvojem kapitalismu dochází k rozšiřování této inteligence, která se od 40. let 19. století začínala stále více uplatňovat.

Bazarov zde ztvárňuje hrdinu, který se vymyká všem dosavadním zvyklostem. Tvrdil o sobě, že je nihilista, tedy člověk, který nic neuznává – žádné hodnoty, autority, principy ani tradice. Naopak jediné, co upřednostňuje, jsou fakta a z nich také vychází. Vše, co se děje, dokáže vysvětlit podle různých teorií nebo domněnek. Byl to člověk, který podporoval vědu a techniku, neuznával lásku, autority ani přírodu. Bazarov, jako představitel mladé generace, zastával teorii, že právě tato generace je proti veškerým konvencím, poněvadž v těch tkví prázdnota, zboření veškerých iluzí a také nuda (teorie nihilistů). Bazarov chtěl všechny dosavadní koncepce změnit, chtěl v nich udělat radikální řez, kterým by ukázal novou a lepší cestu. Jeho pohledy a názory byly demokratičtější, čímž si později získal i větší vliv ve společnosti.

Pavel Petrovič Kirsanov je vyobrazen jako aristokrat s dokonalými mravy, inteligent z 30. let, estét, který se zajímal zejména o kulturu, svůj vzhled, upřednostňoval anglickou estetiku a dbal na šlechtickou etiketu. Byl vzdělaný, žil v duchu romantismu a důležitou roli pro něho hrála příroda. Ta byla ztělesněním krásy. Byl to původně důstojník, který si mohl vybudovat skvělou kariéru, ale nešťastně se zamiloval do jedné chudé dívky, která mu změnila život. Proto raději odjel ke svému bratrovi na panství. Z minulosti si ponechal pouze oblek a anglické způsoby. Jeho bratr

⁵² MACURA, V. a kol. *Slovník světových literárních děl 2*. Praha, 1989, s. 326.

Nikolaj byl jeho pravý opak. Tomu tolik nezáleželo na tom, jak vypadá, spíše se věnoval jiným a pro něho důležitějším povinnostem.

Podle těchto znaků dochází mezi postavami k názorovým rozdílům a neshodám. „– *Вы собственно физикой занимаетесь?* – спросил, в свою очередь, Павел Петрович. – *Физикой, да; вообще естественными науками.* – *Говорят, германцы в последнее время сильно успели по этой части.* – *Да, немцы в этом наши учителя,* – небрежно отвечал Базаров. Слово *германцы*, вместо *немцы*, Павел Петрович употребил ради иронии, которой, однако, никто не заметил. – *Вы столь высокого мнения о немцах?* – проговорил с изысканною учтивостью Павел Петрович. Он начинал чувствовать тайное раздражение. Его аристократическую натуру возмущала совершенная развязность Базарова. Этот лекарский сын не только не робел, он даже отвечал отрывисто и неохотно, и в звуке его голоса было что-то грубое, почти дерзкое. – *Тамошние ученые дельный народ...*“⁵³

Jak již bylo uvedeno výše, hlavní náplní díla jsou spory mezi dvěma ruskými generacemi, které byly utvářeny v odlišných dobách devatenáctého století. Jejich konflikt začal vystupováním a mluvou Bazarova. Pavel Kirsanov již od prvního pohledu Bazarova nenáviděl. Myslel si, že je hrdý, drzý a cynický. Zároveň měl také podezření, že ho Bazarov vůbec nerespektuje, že jím pohrdá, i když byl přesvědčený, že žije správně a je hoden jeho úcty. Bazarov byl totiž člověk, který popíral veškerou autoritu, neuznával žádné umění ani zkušenosti předchozí generace. Všechny myšlenky druhých lidí zlehčoval a jedině, o co projevoval zájem, byly přírodní vědy. O aristokratech si myslel, že nejsou schopní jednat, popírají schopnosti šlechty a nedovedou vést Rusko do budoucnosti. Všechny tyto vlastnosti a myšlenky měl jeho protivník Pavel Kirsanov. Byl to romantik, aristokrat, obhájce zavedeného řádu, který velmi rád spekoval o ruských rolnících. Byl to člověk, který jen dokázal mluvit o činech, ale sám nikdy nebyl strůjcem jakékoli aktivity. Dbal hlavně o vzhled a správné vystupování ve společnosti.

⁵³ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Романы*. Москва, 1972, с. 432.

Na základě vlastností obou hrdinů je zřejmé, že střet mezi nimi je nevyhnutelný. Jejich rozhovory se týkaly převážně názorů, domněnek, které se snažil jeden druhému podsunout. Témata, která vyústila v rozhovoru mezi Bazarovem a Pavlem Kirsanovem, byla například autorita, umění a věda. „– Но как же нам Аркадий Николаич сейчас сказывал, что вы не признаете никаких авторитетов? Не верите им? – Да зачем же я стану их признавать? И чему я буду верить? Мне скажут дело, я соглашаюсь, вот и все. – А немцы все дело говорят? – промолвил Павел Петрович. – Не все, – ответил с коротким зевком Базаров, которому явно не хотелось продолжать словопрение.⁵⁴ – Что касается до меня, – заговорил он опять, не без некоторого усилия, – я немцев, грешный человек, не жалею. О русских немцах я уже не упоминаю: известно, что это за птицы. Но и немецкие немцы мне не по нутру. Еще прежние туда-сюда; тогда у них были – ну, там Шиллер, что ли. Гетте... Брат вот им особенно благоприятствует... А теперь пошли все какие-то химики да материалисты... – Порядочный химик в двадцать раз полезнее всякого поэта, – перебил Базаров.⁵⁵ ... „– Вот как, – промолвил Павел Петрович и, словно засыпая, чуть-чуть приподнял брови. – Вы, стало быть, искусства не признаете? – Искусство наживать деньги, или нет более геморроя! – воскликнул Базаров с презрительною усмешкой. – Так-с, так-с. Вот как вы изволите шутить. Это вы все, стало быть, отвергаете? Положим. Значит, вы верите в одну науку? – Я уже доложил вам, что ни во что не верю; и что такое наука – наука вообще? Есть науки, как есть ремесла, знания; а наука вообще не существует вовсе.“⁵⁶

Dále se neshodují ve stylu oblékání, chování a inteligenci. Pavel Kirsanov si velice zakládal na výběru oblečení. Moc dobře věděl, jaký druh obleku se nosí na nejrůznější společenské události. Dbal na sladění barev, upravenost a společenské vychování. Byl si také velmi dobře vědom, že člověk šlechtického původu, který dodržuje pravidla a etiku je hoden tohoto postavení. Bazarov nebyl člověk, který by byl nucen poslouchat pravidla oblékání, chování nebo vystupování. Uvědomoval si svůj chudý způsob oblékání, neznalost cizích jazyků nebo neschopnost k tanci. Raději si

⁵⁴ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 432.

⁵⁵ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 433.

⁵⁶ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 433.

oblékl lékařský plášť a věnoval se pitvě žab, než aby se učil správnému vystupování. Právě tyto podněty stavěly hrdiny do vzájemných střetů. Na jedné straně stála šlechtická pýcha, na druhé straně byla hrdost prostého člověka. Společnou řeč nenacházejí ani na téma společenského dění v Rusku. Podle Pavla Kirsanova by měla být v čele aristokracie, která dává svobodu, ale podle Bazarova by tam měl být spíše demokratický nihilista. Tomu by lid více věřil. Byl by to obyčejný člověk, který se vždy musel starat o sebe a svou rodinu a to podle něj lid vyžaduje.

V rámci všech těchto sporů je uveden i vztah k přírodě. Každý z nich k ní zaujímá jiný postoj, protože pro oba představovala odlišná místa. Arkadij sice patřil ke generaci „děti,“ ale zároveň byl v souladu s přírodou, což ho od Bazarova odlišovalo. „– *И природа пустяки? – проговорил Аркадий, задумчиво глядя вдаль на пестрые поля, красиво и мягко освещенные уже невысоким солнцем. – И природа пустяки в том значении, в каком ты ее понимаешь. Природа не храм, а мастерская, и человек в ней работник.*“⁵⁷ Pro Bazarova byla příroda dílnou, ve které každý člověk byl dělníkem. Nebyla pro něj chrámem, místem rozjímání ani zdrojem estetického potěšení, jako tomu bylo u Pavla Kirsanova. Odmítal přírodu, její krásu a potěšení z ní. Celkově popíral vztah člověka a přírody zejména tak, jak ji vnímal Pavel Kirsanov. Dokázal ji vnímat pouze materialisticky. Stejného názoru byla i Odincová. Byla lhostejná vůči přírodě a své procházky zahradou vnímala jako něco, bez čeho se dá v životě žít. Bazarov dále nesouhlasil s Kirsanovovým názorem, že příroda dělá člověka šťastným, dokáže se z ní radovat a vytváří v člověku pocit bezpečí. Ani na toto téma se nedokázali shodnout, protože každý upřednostňoval něco jiného. Bazarov byl spíše materialista a Pavel Kirsanov romantik a aristokrat.

V románu se vyskytuje méně jak popisů prostředí, tak i lyrických odboček, protože se v první řadě jedná o sociálně-psychologický román, ve kterém do popředí vystupují filozofické a politické dialogy. Poprvé se s popisem prostředí setkáváme ve třetí kapitole. Zde nás vypravěč zavádí na pozemky Kirsanovových. „*Места, по которым они проезжали, не могли назваться живописными. Поля, все поля, тянулись вплоть до самого небосклона, то слегка вздымаясь, то опускаясь снова; кое-где виднелись небольшие леса, и, усеянные редким и низким кустарником,*

⁵⁷ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 447 – 448.

вились овраги, напоминая глазу их собственное изображение на старинных планах екатерининского времени. Попадались и речки с обрытыми берегами, и крошечные пруды с худыми плотинами...“⁵⁸ Tato krajina je historicky konkrétní. Turgeněvovi se podařilo s pomocí několika frází čtenáři přiblížit dobu v Rusku před zrušením nevolnictví.

Dále se setkáváme s popisem zimního období. „Стояла белая зима с жестокою тишиной безоблачных морозов, плотным, скрипучим снегом, розовым инеем на деревьях, бледно-изумрудным небом, шапками дыма над трубами, клубами пара из мгновенно раскрытых дверей, свежими, словно укушенными лицами людей и хлопотливым бегом продрогших лошадок. Январский день уже приближался к концу; вечерний холод еще сильнее стискивал недвижимый воздух, и быстро гасла кровавая заря.“⁵⁹ V jedenácté kapitole je líčena podvečerní krajina. „Уже вечерело; солнце скрылось за небольшую осиновую рощу, лежавшую в полверсте от сада: тень от нее без конца тянулась через неподвижные поля. Мужичок ехал рысцой на белой лошадке по темной узкой дорожке вдоль самой рощи; он весь был ясно виден, весь, до заплаты на плече, даром что ехал в тени; приятно-отчетливо мелькали ноги лошадки. Солнечные лучи с своей стороны забирались в рощу и, пробиваясь сквозь чащу, обливали стволы осин таким теплым светом, что они становились похожи на стволы сосен, а листва их почти синела и над нею поднималось бледно-голубое небо, чуть обрумяненное зарей. Ласточки летали высоко; ветер совсем замер; запоздалые пчелы лениво и сонливо жужжали в цветах сирени; мошки толклись столбом над одинокою, далеко протянутою веткою.“⁶⁰

V epilogu se setkáváme s posledním popisem prostředí Bazarovovy rodné vesničky. „Есть небольшое сельское кладбище в одном из отдаленных уголков России. Как почти все наши кладбища, оно являет вид печальный: окружающие его канавы давно заросли; серые деревянные кресты поникли и гниют под своими когда-то крашеными крышами; каменные плиты все сдвинуты, словно кто их подталкивает снизу; два-три оципанных деревца едва дают скудную тень; овцы

⁵⁸ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 420 – 421.

⁵⁹ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 585.

⁶⁰ ТУРГЕНЕВ, И. С. Романы. Москва, 1972, с. 459.

*безвозбранно бродят по могилам... Но между ними есть одна, до которой не касается человек, которую не топчет животное: одни птицы садятся на нее и поют на заре. Железная ограда ее окружает; две молодые елки посажены по обоим ее концам...*⁶¹ V tomto úryvku se objevuje popis opuštěného venkovského hřbitova. „... описание природы сельского кладбища — является окончательным доказательством несостоятельности базаровской теории. С помощью природы автор выносит окончательный вердикт нигилизму: все его принципы несостоятельны (не выдерживают проверки жизнью) и будут погребены, как один из их носителей — Базаров, и лишь природа будет вечно напоминать о “великом спокойствии”, “о вечном примирении и о жизни бесконечной.”⁶²

Příroda v tomto díle hraje roli nejen estetickou, ale také ideologickou. Jak již víme, pro Turgeněva byla příroda vždy velmi důležitá. Byl schopný ji pozorně vnímat, těšit se z ní a dokázal se stát její součástí. Tyto poznatky poté vkládal do svých kladných hrdinů. Pomocí vztahu přírody a postavy autor dokázal vyjádřit své vlastní autorské hodnocení a zároveň tím vystoupil do popředí i charakter hrdiny. U Bazarovova je vše jinak. Pro něho je typické odmítání jakéhokoli estetického prožitku z přírody, stejně tak vše, co nazývá romantismem. Přírodu vnímá pouze z praktického hlediska, v čemž obecně tkví nedostatek nihilismu a konkrétně i charakter této postavy. Příroda v jiných autorových dílech většinou slouží jako útočiště pro zoufalé nebo nešťastné postavy a pomáhá jim vyrovnat se s problémy. Ani tohle u Bazarova neplatí. V románě vystupuje jako klidná a vyrovnaná postava, která k přírodě zaujímá lhostejný postoj. Autor tu ale uvedl jeden velmi důležitý moment, který by mohl vše vyvrátit nebo alespoň zlehčit, Bazarovovu vzpomínku na dětství. „Тургенев показывает, что Базаров еще не совсем “пропавший” человек, в его душе еще есть место прекрасному. Так, в разговоре с Аркадием на сеновале он вспоминает осину из своего детства, в разговоре с отцом он говорит: “Я, как подъезжал сюда, порадовался на твою березовую рожицу, славно вытянулась”. Уже то, что он

⁶¹ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Романы*. Москва, 1972, с. 589.

⁶² ЛИТРА [online]. 2008, poslední revize 23. 3. 2013 [cit. 18. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.litra.ru/composition/get/coid/00082601184864076612/woid/00056801184773070642/>>.

*заговаривает об этом, позволяет считать, что его душа не так черства, как он старается показать.*⁶³

⁶³ *ЛИТРА* [online]. 2008, poslední revize 23. 3. 2013 [cit. 18. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.litra.ru/composition/get/coid/00082601184864076612/woid/00056801184773070642/>>.

8. Básně v próze

Toto dílo obsahuje celkem 83 krátkých poetických próz s filozofickým zaměřením. Kniha byla vytvořena ke konci Turgeněvova života (konec 70. let až do roku 1883) a představuje vrcholné autorovo dílo. Zprvu autor neplánoval knihu vydat pro veřejnost, protože ji psal zejména pro sebe samotného a pro úzký okruh svých přátel. Proto jednotlivé básně nejprve vydával časopisecky (*Вестник Европы*, 1882) a s odstupem času se je rozhodl sjednotit a vydat jako celistvé dílo. Dílo obsahuje ty nejdůležitější myšlenky samotného autora, které se snažil předat svým čtenářům.

Báseň v próze označuje neveliké prozaické dílo, které svým charakterem připomíná lyrický útvar, který ale postrádá jistou básnickou organizaci. Chybí metrum, rytmus, rým (může ho obsahovat, ale ve velmi malém množství) a členění na malé odstavce, které by odpovídaly strofám. Typickým znakem tohoto útvaru je krátkost. Poprvé se s tímto termínem setkáváme u francouzského spisovatele Ch. Baudelaira v podtitulu jeho cyklu prozaických miniatur *Pařížský splín*. Dále se mu věnovali např. Novalis, A. Rimbaud, S. Mallarmé nebo Lautréamont. V Rusku se rozšířily ke konci 19. století díky I. S. Turgeněvovi. Ani českému prostředí nebyl tento žánr cizí. U nás ho pěstovali např. K. H. Mácha, O. Březina, J. Deml nebo Fr. Halas.⁶⁴

Autor do knihy zařadil krátké lyrické a filozofické texty, úvahy, které jsou psané rytmizovanou prózou. Jsou spjaté s přírodou, se smyslem lidské existence a Ruskem, jakožto vlastí, která Turgeněva utvářela jako spisovatele. Dále do díla vložil veškeré své myšlenky, které se mu v hlavě nahromadily v průběhu psaní všech literárních děl.

Témata jednotlivých básní jsou různorodá, přičemž jsou postavená na vzájemném kontrastu, např. láska a přátelství (*Láska – Любовь, Vrabec – Воробей, Růže – Роза* nebo *Blankytná říše – Лазурное царство*), soucit a oběť (*Práh – Порог, Dva boháči – Два богача* nebo *Památce J. P. Vrevské – Памяти Ю. П. Вревской*), život a smrt, popř. smysl života (*Rozhovor – Разговор, Setkání – Встреча, Pes – Собака, Holubi – Голуби, Stařena – Старуха* aj.), pravda a lež, láska a smrt, mládí a krása (*Mé stromy – Мои деревья, Kámen – Камень, Egoista – Эгоист, Stařec – Старик* nebo *Nepřítel a přítel – Враг и друг*). Některé básně jsou také ovlivněné

⁶⁴ СУРКОВ, А. А. *Краткая литературная энциклопедия*. т. 7. Москва, 1972, с. 205.

společenskými a politickými problémy, jiné jsou věnované myšlenkám autora na staré lásky, ruský národ a Rusko jako svou rodnou zemi, štěstí, krásu nebo lidské vztahy. Setkáváme se i s úvahami o bezvýznamnosti a pomíjivosti lidského života a věčnosti přírody. I přesto, že každý text vypovídá o něčem jiném, spojuje je jeden základní motiv, kterým je úvaha o nevyhnutelnosti smrti. Smrt je pro autora jistou nostalgií po mládí, které je již dávno za ním a nikdy se už nevrátí.

Dále kniha obsahuje básně, které mají buď pesimistické, nebo optimistické vyznění. V pesimistických textech autor upozornil zejména na některé špatné lidské vlastnosti, mezi které patří například chamtivost nebo roznášení pomluv. Obě tyto špatnosti můžeme najít například v básních: *Spokojený člověk*, *Hlupák*, *Egoista*, *Korespondent* nebo *Životní pravidlo*. Naopak lidskost a optimismus můžeme objevit například v básních: *Vrabec* nebo *Ještě si pobojujeme*. Obě jsou oslavou života, i když smrt je nevyhnutelná. Dále se setkáváme s texty, které se týkají určitých politických událostí (*Práh*) nebo rusko-turecké války (*Památce J. P. Vrevské*).

Turgeněv v některých básních používá i řečnické otázky, díky kterým docílil toho, že se čtenář spolu s ním snaží zamýšlet a snaží se najít na ně správné odpovědi. Dílo obsahuje více než jeden literární žánr. Objevují se například satira, zpráva, nekrolog, monolog, dialog a další. Všechny tyto útvary vytváří mezi sebou rovnováhu a ukazují na vysokou dovednost a nadání umělce. Básně jsou, jak již bylo řečeno, založené na protikladu, kdy se v opozici nachází síla lásky a síla zla nebo smrti. Turgeněv se tímto způsobem snažil překonat svůj smutek. „В «Стихотворениях в прозе» талант Тургенева блеснул новыми гранями. Большинство этих лирических миниатюр отличается музыкальностью, романтичностью; в них выразительны пейзажные зарисовки, выполненные то в реалистической, то в романтической манере, а нередко – и с привнесением фантастического колорита.“⁶⁵

Jedním z častých témat, které Turgeněv používá, je *smrt*. S ním se můžeme setkat například v básni *Pes*. Je tu vidět alegorie, protože pes představuje zlý osud, který směřuje ke každému člověku. Je to nevyhnutelná síla. Tento osud se pomalu blíží i ke

⁶⁵ ВСЕСОХИНЕНИЯ [online]. Poslední revize 27. 11. 2012 [cit. 19. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://vsesochinenia.ru/turgenev-stixotvorenia-v-proze.html>>.

stařeně, ze stejnojmenné básně. „В этом стихотворении рассматривается всё тот же вопрос жизни и смерти, мимолётности человеческой жизни, незначительности каждой отдельно взятой жизни перед лицом смерти. Смерть же представлена здесь в образе огромной хищной птицы, которая «налетит», «махнёт» на огонёк жизни «холодным широким крылом.» С помощью тропов Тургенева оживляет смерть, даёт ей «жизнь»: «воет страшная, неустоявая буря.»⁶⁶ Dále se objevuje v básních: *Setkání*, *Vstal jsem v noci nebo Mé stromy*. V *Setkání* se opět objevuje žena, která vypravěče pronásleduje a ukazuje se, že je to smrt. V básni *Mé stromy* ji nacházíme v jiné formě. Nacházíme se v aleji jednoho parku se dvěma muži. Jeden je vážně nemocný a sedí pod tisíciletým dubem. Ten se mu směje, protože je to pouze člověk, který lpí na obyčejných věcech a ví, že umře. Oproti němu dub bude pořád stát na stejném místě.

V některých textech se setkáváme také s tématem *lásky*. Pro autora to není jen pocit intimity, ale silná vášeň a mocná síla, díky které se člověk dokáže bránit. Činí člověka šťastným, silným, odhodlaným a schopným k určitým výkonům. Pro Turgeněva existují dva typy lásky. Láska jako oběť a sobectví. Je přesvědčený, že láska jako sobectví, dokáže člověku přinést opravdové štěstí, ale samotný prožitek je mu odepřen. Dobře je to vidět v básni *Vrabec*. Jedná se krátkou báseň, která je velmi lyrická a emocionální. Je v ní vyjádřená myšlenka, že pták, který ztratil hnízdo a pro kterého se zdá být smrt nevyhnutelná, může najít lásku. Právě ta jediná mu dokáže dát sílu bojovat. Není tomu tak pouze u zvířat, u lidí je to stejné. Pokud se člověku zdá, že je vše složité a beznadějně, láska mu dokáže ukázat správný směr k nápravě. Autor se v této básni zamýšlí nad hybnou silou světa, kterou je láska, a zároveň obdivuje hrdinkost malého ptáčka, který se snaží ze všech sil zachránit.

S láskou souvisí i motiv domova (pocit bezpečí). Ten se nachází v dílech: *Bez hnízda* nebo *Holubi*. V obou básních se vypravěč uchyluje k názoru, že domov je pro člověka to nejdůležitější. Je to místo, kam se člověk rád vrací a kde ho vždy přijmou s otevřenou náručí. Tento pocit zažívají i zvířata, např. ptáci. Ti si mohou vybudovat své hnízdo pod střechou nějakou domu a také bude pro ně symbolem domova.

⁶⁶ БИБЛИОФОНД [online]. 2003 – 2009, poslední revize 27. 11. 2012 [cit. 19. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=30924>>.

Jedno z nejčastějších témat, které si Turgeněv volil, bylo: *člověk a příroda*. Autor byl celý život ovlivněn přírodou, její krásou a harmonií. Také byl přesvědčený, že člověk je silný jen tehdy, pokud je s přírodou nějakým způsobem spojený. Právě proto se neustále zabýval otázkami o místě člověka v přírodě. Pohoršovala ho představa, že příroda nerozlišuje dobro ani zlo, a ani rozdíly mezi člověkem a zvířetem. V životě je nejdůležitější to, co se musí držet a chránit. Tím je mládí a láska, protože lidský život je krásný, ale velmi krátký. Oproti němu je příroda věčná. Tento konflikt, mezi délkou lidského života a přírody, Turgeněva nenechával chladným. Zastával totiž myšlenku, že by se život neměl promarnit. Každý člověk by ho měl prožít tak, jak si přeje. Měl by poznávat nová prostředí, kultury a lidi. Neměla by v něm chybět láska ani přátelství. Všechny tyto názory a mínění se snažil vložit do svých textů. I Turgeněvovi hrdinové velmi často vzpomínali na svůj život, analyzovali ho a přemýšleli, jestli stihli vše, co zamýšleli.⁶⁷

V knize se nachází i stejnojmenná báseň *Příroda*, ve které autor rozmlouvá s přírodou. Ta je zde vyobrazena jako vznešená ženská postava. Obracejí se k ní s otázkami ohledně svých obav, ale ona mu na ně velmi lhostejně odpovídá. Turgeněv se k ní chová uctivě, ale ona je k němu netečná. Je velmi chladná. Autor se zde dozvídá, že pokud někdo potřebuje pomoc, dostane se mu jí. Příroda o všechny pečuje stejně a přitom nerozlišuje dobro ani zlo, ani mezi bytostmi. K lidem je velmi lhostejná. Nevidí ani rozdíl ve slovech, která jsou pro lidi velmi podstatná. Pro ni neexistuje žádný zákon. Pokud bude chtít dát život, dá ho a naopak.

Dále se s přírodou setkáváme v kratičkové básni *Nessun maggior dolore*. Objevuje se zde veliká krásná příroda a propojuje se zde vše, co obsahuje krásu. Nacházíme zde i výrazný kontrast. Autor mluví o poetické kráse přírody a umění, což se dostává do kontrastu se smrtí. Tu začíná zpochybňovat, i když ji pojímal jako nevyhnutelnou součást lidského života a jedno ze svých častých témat. „Голубое небо, как пух легкие облака, запах цветов, сладкие звуки молодого голоса, лучезарная красота великих творений искусства, улыбка счастья на прелестном женском лице и эти волшебные глаза... к чему, к чему всё это? Ложка скверного, бесполезного

⁶⁷ БЕСТРЕФЕРАТ [online]. 2005 – 2013, poslední revize 27. 1. 2013 [cit. 25. 1. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.bestreferat.ru/referat-30510.html>>.

лекарства через каждые два часа – вот, вот что нужно.“⁶⁸ Není zde vyjádřena žádná gramatická osoba, nevyskytují se ani slovesa ani osobní zájmena. Pozice autora se objevuje pouze v řečnické otázce.

Příroda je obsažena i v díle *Blankytná říše*. Zde se ze snu dozvídáme o vypravěčově touze. Chtěl by mít azurové (blankytné) carství, které by obklopovalo blankytné moře a nádherná příroda. Ta by doplňovala krásu jeho mladé říše. Chtěl by, aby v jeho blízkosti poletovali a zpívali ptáčci, aby rozkvétaly konvalinky a růže. Zároveň by si přál, aby s květy a ptáky zaznívaly i šťastné ženské hlasy.

V básni *Ves* nás vypravěč seznamuje se středoruskou přírodou. S tou, která ho značně ovlivnila. Jsou tu obsaženy autobiografické rysy, protože nás seznamuje s jeho rodnou zemí. Jsou tu tedy také viditelné shodné rysy mezi autorem a lyrickým subjektem. Dalo by se říct, že kontrastem k této básni je text s názvem *Rozhovor*. Zde se oproti ruskému prostředí objevuje alpská scenérie. Rozmlouvají tu spolu dvě hory, které jsou oproti lidem věčné. Čas vnímají jinak než lidé, protože pro ně je vzácný, ale pro hory je věčný. Život se mění každým dnem a nikdy nikdo neví, jestli k dobrému nebo horšímu. Proto člověk s časem a se svým životem nakládá podle svého nejlepšího přesvědčení. Hory toto neřeší, ty jsou věčné a pořád budou vídat nové a nové lidi.

S básní *Rozhovor* koresponduje i úvaha *Konec světa*. Zde nás vypravěč zavádí do místnosti, ve které je celkem deset lidí a vidí, jak se na ně valí velká vlna, která je zabije. Na konci se dozvídáme, že jde pouze o sen. Ale díky němu si člověk opět uvědomil svou smrtelnost oproti věčným skutečnostem. Vypravěč nám zde ukázal velmi reálný obraz všeobecného ničení.

⁶⁸ ТУРГЕНЕВ, И. С. *Стихотворения в прозе*. Москва, 1972, с. 111.

9. Závěr

Analýza vybraných děl Ivana Sergejeviče Turgeněva v dobovém kontextu nás přesvědčila, že zobrazení přírody v jeho díle je mnohvrstevnaté a zásadním způsobem ovlivňuje jeho poetiku, která od romantické tradice přes realismus směřovala k prvkům impresionistickým. Toto prostředí nevytváří pouze zázemí pro rozvoj nějakého aktu, ale představuje jeden z hlavních prostředků charakteristiky postav. V přírodě se každá postava cítí volně a svobodně. Na jejím pozadí se odehrávají nejdůležitější pasáže, kterým dodává na dramatickosti, napětí nebo na romantice. Krajina se v nich mnohdy nachází v kontrastu k danému momentu. U tohoto autora je příroda vyobrazena jako prostá, otevřená v celé své skutečnosti a přirozenosti, ale také bezmezně složitá ve vyjadřování tajemných, živelných, často až nepřátelských lidských pocitů. Ve šťastných okamžicích může být pro člověka zdrojem radosti, veselosti a dobré nálady. Autor nepopisoval přírodu jako klidný a spokojený pozorovatel, ba naopak. Jasně vyjadřoval svůj vztah a postoj k ní.

Turgeněv byl mistrem lyrických popisů krajiny, zejména středoruské, jejíž podobu vnímal od raného dětství, ale i evropské. Příroda je jím vyobrazena v celé své konkrétnosti a přirozenosti, v mnoha denních i ročních proměnách. Autor ji plně vnímal všemi smysly – zrakem, sluchem, hmatem, čichem i chutí, čímž dosahoval velmi přesvědčivého a plastického účinku na čtenáře. Jako člověk vzdělaný v přírodních vědách, vášnivý lovec a vnímavý pozorovatel vždy dokázal přesně pojmenovat faunu i flóru. V *Asje* uvedl například názvy jasan, kopřiva, planá jabloň, slavík, skřivan, pstruzi, břečťan nebo lípa, v díle *Jarní vody* zmínil: lípu, javor, kapradí, akáty, šeříky, pěnkavu, jestřába, včely aj.

Neuvěřitelně široká a proměnlivá škála barev a jejich nejjemnějších odstínů a práce se světlem ho sblížovala s impresionisty. *„Основная тональность тургеневского пейзажа, как в произведениях живописи, обычно создаётся освещением. Тургенев улавливает жизнь природы в чередовании света и тени и в этом движении отмечает сходство с переменчивостью настроения героев.“*⁶⁹

⁶⁹ ТУРГЕНЕВ.ОПГ [online]. 2001, poslední revize 11. 10. 2012 [cit. 8. 8. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://turgenev.org.ru/bse.htm>>.

Příroda představuje jeden z důležitých prostředků charakteristiky postav, postižení jejich vnitřního života a vyjádření dějové dynamiky (*Asja, Jarní vody*). V přírodě většina postav čerpá životní energii, cítí se volně a svobodně, prožívá nejrůznější emoce. Na jejím pozadí se odehrávají nejdůležitější události, kterým dodává na dramatičnosti, napětí nebo na romantice. Krajina se v nich mnohdy nachází v kontrastu k danému momentu. U Turgeněva je také bezmezně složitá ve vyjadřování tajemných, živelných, často až nepřátelských lidských pocitů. Ve šťastných okamžicích může být pro člověka zdrojem radosti, veselosti a dobré nálady. Autor nepopisoval přírodu jako klidný a nezaujatý pozorovatel, ba naopak. Jasně vyjadřoval svůj vztah a postoj k ní, který byl někdy výrazně odlišný od některých postav (Bazarov, Klüber). Autor přírodu pojímá jako důležitý a neodmyslitelný fakt, se kterým se dá pracovat mnoha způsoby. Může zaujímat výsadní postavení, jindy naopak může být mimo centrum dění. Často se s ním setkáváme také ve chvíli, kdy dokresluje a umocňuje vnitřní prožitek hrdiny. Spolu s přírodou se také objevuje další výrazné téma, kterým je láska. Ta spolu s přírodou je nejvíce patrná v dílech *Asja* a *Jarní vody*. Dohromady tvoří symbiózu, harmonické prostředí pro rozvoj citového vzplanutí.

V románě *Otcové a děti* nabývá vztah k přírodě v rámci dalších témat ideologického významu (estetické a praktické vnímání přírody ve sporech Bazarova a Pavla Kirsanova). Zde nevystupuje do popředí, ale nacházíme ji na pozadí velmi důležitých událostí.

Vedle aspektu psychologického, estetického, etického a ideologického vystupuje u Turgeněva zejména v jeho vrcholném období do popředí aspekt filozofický, který se nejvýrazněji projevil v *Básních v próze* uzavírajících jeho tvorbu. Téma přírody se zde váže na nejzákladnější existenciální otázky lidského života, jako jsou láska, přátelství a další mezilidské vztahy, společenské podmínky, smysl existence a tvorby, časnost lidského života a věčnost přírody, domov, rodná země a mateřský jazyk, mládí, stáří, nemoci a smrt. Autor téma vložil i do básně s názvem *Příroda*, ve které s přírodou rozmlouvá. Ta se k němu ale chová lhostejně a chladně. Turgeněv chtěl touto básní vyjádřit moc přírody. Je věčná, proto se nemusí starat o lidi a jejich osudy.

10. Seznam použité literatury

10.1. Literární zdroje

10.1.1 České

HONZÍK, J. *Dvě století ruské literatury*. Torst, 2000. 426 s. ISBN 8072151045.

KOLEKTIV AUTORŮ pod vedením prof. PHDr. POSPÍŠILA, I. DrSc. *Slovník ruských, ukrajinských a běloruských spisovatelů*. Praha : Libri, 2001. 680 s. ISBN: 80-7277-068-3.

KOLEKTIV AUTORŮ (př. Doc. PHDr. SATO, V. CSc.). *Přehled ruské literatury od nejstarších dob po dnešek*. Praha : Lidové nakladatelství, 1973. 296 s.

MACURA, V. a kol. *Slovník světových literárních děl 2*. Praha : Odeon – nakladatelství krásné literatury a umění, 1989. 459 s. ISBN: 80-207-0004-8.

MASARYK, T. G. *Rusko a Evropa III*. Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1996. 456 s. ISBN 80-901971-7-5.

TURGENĚV, I. S. *Asja*. Praha : Československý spisovatel, 1963. 90 s.

TURGENĚV, I. S. *Básně v próze*. Praha, St. Minařík, 1931. 124 s.

TURGENĚV, I. S. *Jarní vody*. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1967. 117 s.

TURGENĚV, I. S. *První láska a jiné povídky*. Praha : Mladá fronta, 1986. 176 s.

TURGENĚV, I. S. *Otcové a děti*. Praha : Přítel knihy, 1928. 242 s.

VLAŠÍN, Š. *Slovník literárních směrů a skupin*. 1. vyd. Praha : Orbis, 1976. 349 s.

10.1.2 Ruské

СУРКОВ, А. А. *Краткая литературная энциклопедия*. т. 7. Москва : Издательство Советская энциклопедия, 1972. 1007 с.

ТУРГЕНЕВ, И. С. *Вешние воды*. Москва : Государственное издательство Художественной литературы, 1953, 136 с.

ТУРГЕНЕВ, И. С. *Романы*. Москва : Издательство Московский рабочий, 1972. 608 с.

ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений*. т. 6. Москва : Издательство Правда, 1949. 259 с.

ТУРГЕНЕВ, И. С. *Собрание сочинений: Накануне; Ася; Первая любовь*. Мир книги, 2008 г., 256 с. ISBN 978-5-486-02026-1.

ТУРГЕНЕВ, И. С. *Стихотворения в прозе*. Москва : Издательство Детская литература, 1972, 127 с.

10.2. Elektronické zdroje

10.2.1 České

DATABAZEKNIH [online]. 2008 – 2012, poslední revize 18. 11. 2012 [cit. 8. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.databazeknih.cz/knihy/asja-5567>>.

LECCOS [online]. Poslední revize 18. 11. 2012 [cit. 8. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://leccos.com/index.php/clanky/turgenev-ivan-sergejevic>>.

10.2.2 Ruské

АЗ.ЛИБ [online]. 1999-2004, poslední revize 23. 10. 2012 [cit. 23. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <http://az.lib.ru/t/turgenev_i_s/text_0010.shtml>.

БЕЛИНСКИЙИВГ.НАРОД [online]. Poslední revize 25. 6. 2011 [cit. 9. 7. 2012]. Dostupný z WWW: <http://belinskiyvg.narod.ru/krug_belinskogo/turgenev_na_raspute_druzhba_s_belinski_m/>.

БЕСТРЕФЕРАТ [online]. 2005 – 2013, poslední revize 27. 1. 2013 [cit. 25. 1. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.bestreferat.ru/referat-30510.html>>.

БИБЛИОФОНД [online]. 2003 – 2009, poslední revize 27. 11. 2012 [cit. 19. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=30924>>.

ИЛИБРАРЫ [online]. 1996 – 2013, poslední revize 15. 3. 2013 [cit. 14. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://ilibrary.ru/text/1378/p.80/index.html>>.

ИНТЕРПРЕТИВЕ [online]. 1996, poslední revize 29. 10. 2012 [cit. 26. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://interpretive.ru/dictionary/966/word/naturalnaja-shkola>>.

КНИГГЕР [online]. 2007 – 2013, poslední revize 18. 3. 2013 [cit. 11. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://knigger.com/texts.php?bid=11745&page=69>>.

КОСТЫОР [online]. 2001, poslední revize 23. 3. 2012 [cit. 20. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://www.kostyor.ru/student/?n=107>>.

ЛИБ [online]. 1999-2004, poslední revize 23. 10. 2012 [cit. 23. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://lib.ru/LITRA/LERMONTOW/geroi.txt>>.

ЛИБ.УА [online]. 2003 – 2013, poslední revize 14. 3. 2013 [cit. 12. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/201922.html>>.

ЛИТРА [online]. 2008, poslední revize 23. 3. 2013 [cit. 18. 3. 2013]. Dostupný z WWW:
<<http://www.litra.ru/composition/get/coid/00082601184864076612/woid/00056801184773070642/>>.

РЕАДР [online]. 2001, poslední revize 10. 1. 2012 [cit. 19. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://readr.ru/ivan-turgenev-otci-i-deti.html>>.

РЕФЕРАТ-КУРСОВАЯ.РЕПЕТИТОР [online]. 2001, poslední revize 24. 11. 2012 [cit. 8. 10. 2012]. Dostupný z WWW: <http://referat-kursovaia.repetitor.info/Природа_в_произведениях_Тургенева>.

РУССКАЯ-ЛИТЕРАТУРА [online] 2011 – 2012, poslední revize 13. 1. 2012 [cit. 22. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://russkaja-literatura.ru/analiz-tvorchestva/54-turgenev-is-russkaya-literatura/254-ivan-sergeevich-turgenev-biografiya.html>>.

ТУРГЕНЕВ [online]. 2001, poslední revize 13. 4. 2012 [cit. 19. 6. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://turgenev.org.ru/biogr.htm>>.

ВСЕСОХИЩЕНИЯ [online]. Poslední revize 27. 11. 2012 [cit. 19. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://vsesochinenia.ru/turgenev-stixotvorenia-v-proze.html>>.

11. Resume v českém jazyce

V bakalářské práci jsme se zabývali vybranými díly významného ruského spisovatele 19. století Ivana Sergejeviče Turgeněva. Při srovnávací analýze jsme pracovali s povídkami *Asja* a *Jarní vody*, románem *Otcové a děti* a *Básněmi v próze*. Zaměřili jsme se na zobrazení přírody a její úlohy v jednotlivých dílech. V biografii jsme se dozvěděli, že již od malička byla významnou součástí jeho života a měla na něj značný vliv. Toto téma prostupuje celou jeho tvorbou, ve které se vyskytuje v různých podobách. Jemné a detailní smyslové vnímání přírody v jejích nekonečných a přitom opakujících se proměnách a jeho působení na duševní život člověka v ní přerůstá v ideové, estetické, symbolické a filozofické pojetí. Téma přírody je v autorových dílech těsně spjata s tématem lásky, smrti, domova, rodné země, mládí a stáří. Zobrazení přírody výrazně ovlivnilo Turgeněvův model člověka i jeho poetiku, která od romantické tradice přes realismus směřovala k prvkům impresionistickým.

12. Resume v ruském jazyce

В бакалаврской работе мы занимались избранными произведениями известного русского писателя XIX века Ивана Сергеевича Тургенева. Мы провели сравнительный анализ рассказов *Ася* и *Весенние воды*, романа *Отцы и дети* и произведения *Стихотворения в прозе*. В центре нашего внимания было изображение природы и определение её роли в отдельных произведениях. В биографии писателя мы узнали о том, что природа от уже с раннего детства формировала его личность и миропонимание. Эта тема пронизывает все его творчество. Она в нем проявляется в различных формах и значениях. Тонкое и детальное чувственное восприятие природы в её бесконечных и одновременно повторяющихся метаморфозах и её влияние на психику человека перерастает в цельную идейную, эстетическую, символическую и философскую концепцию. Тема природы в произведениях автора тесно связана с темой любви, смерти, родины, дома, молодости и старости. Изображение природы оказало яркое влияние на модель человека у Тургенева и на его поэтику, которая от романтической традиции через реализм направлялась к элементам импрессионизма.